

KOSOVO SPECIALIST CHAMBERS
DHOMAT E SPECIALIZUARA TË KOSOVËS
SPECIJALIZOVANA VEÇA KOSOVA

Broj spisa: KSC-CC-2022-13
KSC-CC-2022-14

Rešava: Specijalizovano veće Ustavnog suda
sudija Vidar Stensland, predsedavajući
sudija Rumèn Nenkov
sudija Romina Inkuti

Sekretar: Fidelma Donlon

Datum: 13. jun 2022.

Jezik: engleski

Naziv spisa: Zahtev Jakupa Krasnićija panelu Ustavnog suda za ocenu ustavnosti optužbi u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom
Zahtev Kadrija Veseljija panelu Ustavnog suda za ocenu ustavnosti odluke veća Apelacionog suda po prigovorima nenadležnosti Specijalizovanih veća

Stepen tajnosti: javno

Odluka po zahtevu Jakupa Krasnićija za ocenu ustavnosti optužbi u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom i po zahtevu Kadrija Veseljija za ocenu ustavnosti odluke panela Apelacionog suda po prigovorima nenadležnosti Specijalizovanih veća

Podnosioci zahteva

Jakup Krasnić

Kadri Veselji

Hašim Tači

Specijalizovani tužilac

Džek Smit

Specijalizovano veće Ustavnog suda

U sastavu:

Vidar Stensland, predsedavajući sudija

Rumen Nenkov, sudija

Romina Inkuti, sudija

Po većanju obavljenom na daljinu donosi sledeću odluku.

I. POSTUPAK

A. ZAHTEVI ZA OCENU USTAVNOSTI

1. Dana 28. februara 2022, g. Jakup Krasnići i g. Kadri Veselji (u daljem tekstu: podnosioci zahteva) predali su Specijalizovanom veću Ustavnog suda (u daljem tekstu: Veće)¹ zahteve za ocenu ustavnosti na osnovu člana 113(7) Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) i člana 49(3) Zakona br. 05/L-053 o Specijalizovanim većima i Specijalizovanom tužilaštvu (u daljem tekstu: Zakon).² Gospodina Krasnićija (u daljem tekstu: prvi podnosilac zahteva) zastupaju gđa Venkatešvari Alagendra i g. Ejdan Elis, a g. Veseljija (u daljem tekstu: drugi podnosilac zahteva) zastupaju g. Ben Emerson i g. Endrju Strong.

2. U zahtevima za ocenu ustavnosti, podnosioci se žale na povredu svojih osnovnih prava u krivičnom postupku koji se protiv njih vodi pred Specijalizovanim većima.

¹ U vezi sa raspoređivanjem sudija u panel Ustavnog suda shodno članu 33(3) Zakona br. 05/L-053 o Specijalizovanim većima i Specijalizovanom tužilaštvu (u daljem tekstu: Zakon), v. KSC-CC-2022-13, F00002, Odluka o raspoređivanju sudija u panel Ustavnog suda, javno, 1. mart 2022; KSC-CC-2022-14, F00002, Odluka o raspoređivanju sudija u panel Ustavnog suda, javno, 1. mart 2022.

² KSC-CC-2022-13, F00001, Zahtev Krasnićijeve odbrane panelu Ustavnog suda za ocenu ustavnosti optužbi u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom, javno, 28. februar 2022, s javnim prilogom 1 (u daljem tekstu: zahtev prvog podnosioca); KSC-CC-2022-14, F00001, Zahtev Kadrija Veseljija za ocenu ustavnosti odluke po žalbama na odluku po prigovorima nenadležnosti Specijalizovanih veća, javno, 28. februar 2022, s javnim prilogom 1 (u daljem tekstu: zahtev drugog podnosioca).

Konkretno, oni tvrde da krivično gonjenje na osnovu određenih optužbi koje im se stavljaju na teret predstavlja povredu njihovih osnovnih prava zaštićenih članom 33 Ustava i članom 7 Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: Konvencija). Drugi podnosilac zahteva takođe se žali da je došlo do kršenja njegovih prava zagarantovanih članovima 19, 24 i 55 Ustava, članom 14 Konvencije i članovima 15 i 26 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (u daljem tekstu: Međunarodni pakt).³

B. PRIDRUŽENI ZAHTEVI

3. Dana 10. marta 2022, g. Hašim Tači, koji je i sâm uložio zahtev za ispitivanje ustavnosti Veću,⁴ predao je dva pridružena zahteva, jedan kojim se pridružuje zahtevu prvog podnosioca, i drugi kojim se pridružuje zahtevu drugog podnosioca.⁵ U tim podnescima, g. Tači je izneo da „se slaže sa argumentima iznesenim u [oba zahteva] [...]“, te da “[...] se pridružuje [datim zahtevima] i podržava mere koje se u njima traže”.⁶

C. PISMENA IZJAŠNJENJA

³ Zahtev g. Krasnićija, stavovi 1-2, 16, 76; v. KSC-CC-2022-13, F00005, Odluka o dodatnim izjašnjenjima, javno, 15. mart 2022, stav 3. Zahtev g. Veseljija, stavovi 7, 19, 22, 24, 31, 33, 48, 64, 66, 70-72, 88, 91; v. KSC-CC-2022-14, F00005, Odluka o dodatnim izjašnjenjima, javno, 15. mart 2022, stavovi 3-5.

⁴ KSC-CC-2022-15, F00001, Zahtev panelu Ustavnog suda u vezi sa kršenjem osnovnih prava g. Tačija da mu se sudi pred nezavisnim i nepristrasnim sudom ustanovljenim zakonom i da mu se saopšti obrazloženo mišljenje, javno, 28. februar 2022.

⁵ KSC-CC-2022-13, F00003, Tačijev podnesak kojim se pridružuje zahtevu Krasnićijeve odbrane panelu Ustavnog suda za ispitivanje ustavnosti optužbi u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom, javno, 10. mart 2022 (u daljem tekstu: prvi pridruženi zahtev); KSC-CC-2022-14, F00003, Tačijevi podnesak kojim se pridružuje zahtevu Kadrija Veseljija za ispitivanje ustavnosti odluke po žalbama na odluku po prigovorima nenadležnosti Specijalizovanih veća, javno, 10. mart 2022. (u daljem tekstu: drugi pridruženi zahtev).

⁶ Prvi pridruženi zahtev, stavovi 3, 5; Drugi pridruženi zahtev, stavovi 3-4.

4. Dana 30. marta i 8. aprila 2022, tužilaštvo i podnosioci zahteva dostavili su pismena izjašnjenja o zahtevima za ocenu ustavnosti,⁷ u kojima su se osvrnuli na pitanja koja im je Veće postavilo u skladu s pravilom 15(2) Poslovnika o radu Specijalizovanog veća Ustavnog suda (u daljem tekstu: Poslovnik).⁸

D. RAZMATRANJE ZAHTEVA ZA ISPITIVANJE USTAVNOSTI

5. Budući da su zahtevi podnosilaca slični, Veće je odlučilo da ih u cilju proceduralne efikasnosti spoji i razmotri zajedno shodno pravilu 15(6) Poslovnika.

6. Veće će sada razmotriti zahteve za ispitivanje ustavnosti oslanjajući se na same zahteve i na pomenuta pismena izjašnjenja tužilaštva i podnosilaca zahteva. Veće će se osvrnuti na činjenično stanje u predmetu i na argumentaciju tužilaštva i podnosilaca zahteva u meri u kojoj je to relevantno za ocenu uložених zahteva.

II. ČINJENICE

⁷ KSC-CC-2022-13, F00006, Odgovor tužilaštva na odluku o dodatnim izjašnjenjima u vezi s Krasnićijevim zahtevom za ispitivanje ustavnosti (KSC-CC-2022-13/F00005), javno, 30. mart 2022, s javnim prilogom 1 (u daljem tekstu: izjašnjenje tužilaštva o zahtevu prvog podnosioca); KSC-CC-2022-14, F00006, Odgovor tužilaštva na odluku o dodatnim izjašnjenjima u vezi s Veseljijevim zahtevom za ispitivanje ustavnosti (KSC-CC-2022-14/F00005), javno, 30. mart 2022, s javnim prilogom 1 (u daljem tekstu: izjašnjenje tužilaštva o zahtevu drugog podnosioca); KSC-CC-2022-13, F00009, Dodatno izjašnjenje Krasnićijeve odbrane u vezi sa zahtevom panelu Ustavnog suda za ispitivanje ustavnosti optužbi u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom, javno, 8. april 2022. (u daljem tekstu: izjašnjenje prvog podnosioca zahteva); KSC-CC-2022-14, F00008, Dodatno izjašnjenje Veseljijeve odbrane po odluci o dodatnim izjašnjenjima u vezi s Veseljijevim zahtevom za ispitivanje ustavnosti (KSC-CC-2022-14-F00005), javno, 8. april 2022, s javnim prilogom 1 (u daljem tekstu: izjašnjenje drugog podnosioca zahteva).

⁸ KSC-CC-2022-13, F00005, Odluka o dodatnim izjašnjenjima, javno, 15. mart 2022; KSC-CC-2022-14, F00005, Odluka o dodatnim izjašnjenjima, javno, 15. mart 2022. U vezi s produženjem roka za dostavljanje izjašnjenja podnosilaca zahteva, v. KSC-CC-2022-13, F00008, Odluka o roku za dostavljanje izjašnjenja podnosioca zahteva, javno, 1. april 2022; KSC-CC-2022-14, F00007, Odluka o roku za dostavljanje izjašnjenja podnosioca zahteva, javno, 1. april 2022.

A. OPTUŽNICA

7. Dana 26. oktobra 2020, sudija za prethodni postupak potvrdio je optužnicu protiv podnosioca zahteva, kojom se oni terete za ratne zločine i zločine protiv čovečnosti izvršene najkasnije od marta 1998. do septembra 1999 na Kosovu i u delovima severne Albanije.⁹ Optužbe koje im se stavljaju na teret obuhvataju, između ostalog, proizvoljno lišavanje slobode, kao ratni zločin, i prisilne nestanke lica, kao zločin protiv čovečnosti, za koje se navodi da su izvršeni učešćem podnosioca zahteva u udruženom zločinačkom poduhvatu (u daljem tekstu: UZP), u osnovnom i proširenom obliku.¹⁰

1. Međunarodno običajno pravo

8. U pogledu međunarodnog običajnog prava, sudija za prethodni postupak je konstatovao da, prema članu 3(2)(d) i (3) i članu 12 Zakona, Specijalizovana veća primenjuju pravila međunarodnog običajnog prava koja su bila na snazi u vreme kada su krivična dela izvršena.¹¹

2. Proizvoljno lišavanje slobode i prisilni nestanci lica

9. U pogledu krivičnog dela prisilnog nestanka lica, sudija za prethodni postupak je ustanovio da se to delo izričito navodi u članu 13(1)(i) Zakona kao zločin protiv čovečnosti prema međunarodnom običajnom pravu.¹² Što se tiče proizvoljnog lišavanja slobode, sudija za prethodni postupak je istakao da to delo nije izričito

⁹ KSC-BC-2020-06, F00026/RED, Javna redigovana verzija odluke o potvrđivanju optužnice protiv Hašima Tačija, Kadrija Veseljija, Redžepa Seljimija i Jakupa Krasnićija, javno, 26. oktobar 2020. (javna redigovana verzija podnesena je 30. novembra 2020) (u daljem tekstu: odluka o potvrđivanju optužnice), stavovi 15, 39, 41-42, 127, 129. Nova potvrđena izmenjena optužnica je zavedena 29. aprila 2022, v. KSC-BC-2020-06, F00789/A05, Javna redigovana verzija izmenjene optužnice, javno, 29. april 2022.

¹⁰ Odluka o potvrđivanju optužnice, stavovi 15, 104, 138, 231, 418, 436, 451, 474-475, 478, 521(a), v. takođe stavove 105-115, 139-230, 419-435, 439-440, 452-463, 468-473, 476-477.

¹¹ Odluka o potvrđivanju optužnice, stav 22.

¹² Odluka o potvrđivanju optužnice, stavovi 23-24, v. takođe stavove 418, 436.

navedeno u članu 14(1)(c) Zakona kao ratni zločin prema međunarodnom običajnom pravu.¹³ Međutim, to delo je postojalo prema međunarodnom običajnom pravu na snazi u relevantnom vremenskom periodu. Shodno tome, Specijalizovana veća mogu da vrše nadležnost za proizvoljno lišavanje slobode kao ratni zločin, u smislu člana 14(1)(c) Zakona.¹⁴

3. Udruženi zločinački poduhvat

10. Sudija za prethodni postupak se pozvao na član 16(1)(a) Zakona, prema kojem „izvršilaštvo“ predstavlja jedan od vidova individualne krivične odgovornosti.¹⁵ Potom je konstatovao da postoji dobro utemeljena sumnja da su podnosioci zahteva, kao učesnici u osnovnom i, alternativno, proširenom obliku UZP-a,¹⁶ izvršili krivična dela iz optužnice u smislu člana 16(1)(a) Zakona.¹⁷

11. Pošto je sudija za prethodni postupak potvrdio optužbe koje se podnosiocima zahteva stavljaju na teret, tužilaštvo je podnelo potvrđenu optužnicu 30. oktobra 2020.¹⁸ Dana 4. novembra 2021, tužilaštvo je predalo ispravljenu optužnicu, a 3. septembra 2021 dostavilo je dodatno ispravljenu potvrđenu optužnicu.¹⁹

¹³ Odluka o potvrđivanju optužnice, stav 33.

¹⁴ Odluka o potvrđivanju optužnice, stavovi 33, 37-38, v. takođe stavove 93-97.

¹⁵ Odluka o potvrđivanju optužnice, stav 25.

¹⁶ Odluka o potvrđivanju optužnice, stav 478.

¹⁷ Odluka o potvrđivanju optužnice, stav 474.

¹⁸ KSC-BC-2020-06, F00034/A01, Prilog 1 uz podnesak kojim se dostavlja potvrđena optužnica, strogo poverljivo i *ex parte*.

¹⁹ KSC-BC-2020-06, F00045/RED, Javna redigovana verzija podneska o dostavljanju ispravljene i javne redigovane verzije potvrđene optužnice i povezanih zahteva, dokument KSC-BC-2020-06/F00045 od 4. novembra 2020, javno, 18. novembar 2020. (izvorni dokument je zaveden 4. novembra 2020); F00455/RED, Javna redigovana verzija podneska o dostavljanju ispravljene optužnice i zahteva za izmenu shodno pravilu 90(1)(b), dokument KSC-BC-2020-06/F00455 od 3. septembra 2021, javno, 8. septembar 2021, s javnim prilogom 1 (izvorni dokument je zaveden 3. septembra 2021); F00647/RED, Podnesak tužilaštva o dostavljanju manje redigovanih verzija optužnice i prikaza shodno pravilu 86(3)(b), javno, 28. januar 2022, s poverljivim priložima 1-2 (izvorni dokument je zaveden 17. januara 2022).

B. PRIGOVORI PODNOSILACA ZAHTEVA NA NADLEŽNOST SPECIJALIZOVANIH VEĆA

12. Dana 15. marta 2021, podnosioci zahteva su sudiji za prethodni postupak podneli preliminarne podneske u kojima osporavaju nadležnost Specijalizovanih veća da im sude po optužbama koje im se stavljaju na teret.²⁰ Konkretno, oni su, između ostalog, naveli da Specijalizovana veća nemaju nadležnost da sude po optužbama u vezi sa UZP-om.²¹ Drugi podnosilac zahteva takođe je naveo da Specijalizovana veća nemaju nadležnost da sude po optužbama u vezi s proizvoljnim lišavanjem slobode i prisilnim nestancima.²² Prema njegovoj argumentaciji, optužbe u vezi s tim delima, čak i u meri u kojoj se zasnivaju na međunarodnom običajnom pravu, ne spadaju u nadležnost Specijalizovanih veća.²³ Dana 22. jula 2021, sudija za prethodni postupak odbacio je preliminarne podneske podnosioca zahteva.²⁴ Dana 27 avgusta 2021, podnosioci zahteva su uložili žalbu na odluku sudije za prethodni postupak.²⁵

1. Medjunarodno običajno pravo

13. Drugi podnosilac zahteva je tvrdio da je merodavno pravo u vreme kada su izvršena krivična dela iz optužnice bio Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine (u daljem tekstu: Ustav SFRJ), uz Krivični zakon SFRJ iz

²⁰ Zahtev prvog podnosioca, stav 9, gde se upućuje na KSC-BC-2020-06, F00220, Preliminarni podnesak Krasnićijeve odbrane u vezi sa nadležnošću, javno, 15. mart 2021, s javnim prilogom 1 (u daljem tekstu: preliminarne podneske prvog podnosioca zahteva); zahtev drugog podnosioca, stavovi 17, 65, 74, gde se upućuje na KSC-BC-2020-06, F00223, Preliminarni podnesak odbrane Kadrija Veseljija kojim se osporava nadležnost SVK, javno, 15. mart 2021 (u daljem tekstu: preliminarne podneske drugog podnosioca zahteva).

²¹ Preliminarni podnesak prvog podnosioca zahteva, stavovi 1, 70; preliminarne podneske drugog podnosioca zahteva, stavovi 33-34, 39(b), 54, 91-92, 163(b).

²² Preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 37-38, 39(b), 54, 131, 163(b).

²³ Preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 31, 37, 39(b), 40, 53, 91, 163(b).

²⁴ KSC-BC-2020-06, F00412, Odluka po prigovorima nenadležnosti Specijalizovanih veća, javno, 22. juli 2021 (u daljem tekstu: odluka sudije za prethodni postupak), stav 214.

²⁵ KSC-BC-2020-06, IA009, F00013, Žalba Krasnićijeve odbrane na odluku po prigovorima nenadležnosti Specijalizovanih veća, javno, 27. avgust 2021. (u daljem tekstu: žalba prvog podnosioca zahteva), s javnim prilogom 1; KSC-BC-2020-06, IA009, F00010, Žalba Veseljijeve odbrane na odluku po prigovorima nenadležnosti Specijalizovanih veća, javno, 27. avgust 2021 (u daljem tekstu: žalba drugog podnosioca zahteva), s javnim prilogima 1-5.

1976. godine (u daljem tekstu: Krivični zakon SFRJ).²⁶ U Ustavu SFRJ, članovima 181 i 210 zabranjena je neposredna primena međunarodnog običajnog prava. Osim toga, međunarodno običajno pravo ne proizvodi neposredno pravno dejstvo ni prema članovima 19(1) i 55 Ustava Kosova.²⁷ On je takođe tvrdio da je sudija za prethodni postupak ovo pitanje ocenio oslanjajući se isključivo na član 7 Konvencije. Međutim, ne može se na osnovu člana 7 tvrditi da je međunarodno običajno pravo merodavno u unutrašnjem pravnom poretku ako se p krši zabrana neposredne primene međunarodnog običajnog prava iz Ustava SFRJ i Ustava Kosova.²⁸

14. Dalje, drugi podnosilac zahteva izneo je argument da se nadležnost Specijalizovanih veća ograničava na postupke kažnjive prema Krivičnom zakonu SFRJ koji je bio na snazi 1998. godine. Specijalizovana veća mogu da primenjuju odredbe ratifikovanih međunarodnih ugovora samo u slučajevima kada odgovarajuća odredba postoji i u Krivičnom zakonu SFRJ, ili kada se međunarodnim ugovorima predviđaju blaže mere prema optuženima nego u domaćem krivičnom pravu. Čak i da su Specijalizovana veća imala pravo da primenjuju međunarodno običajno pravo, takva primena je predstavljala povredu načela *lex mitior* iz člana 33 Ustava i člana 7 Konvencije, utoliko što su postojale druge pravne odredbe koje su povoljnije za optužene, kao što su odredbe o vidovima odgovornosti.²⁹

15. S tim u vezi, drugi podnosilac zahteva se osvrnuo na sudsku praksu pred srpskim sudovima čiji je zaključak da normativni okvir Ustava koji je bio na snazi 1998. godine nije dopuštao neposrednu primenu međunarodnog običajnog prava da

²⁶ Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 3-5; preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stav 7.

²⁷ Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 4, 20, 23, 25; preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 7, 12, 43, 46.

²⁸ Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 26, 31-34, 39.

²⁹ Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 3, 20(b), 37, 58-59, 61, 64-65, 72, 80-82; preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 32, 40(a), 41, 44-47, 49, 51-55, 64-67, 69, 76.

je merodavan bio Krivični zakon SFRJ.³⁰ Iz toga proizlazi da licu koje se krivično goni u Srbiji za iste postupke ne bi moglo da se sudi na osnovu međunarodnog običajnog prava. No, drugom podnosiocu zahteva se sudi po drugačijem pravnom režimu samo zbog toga što ga krivično goni Specijalizovano tužilaštvo pred Specijalizovanim većima. To dovodi do neopravdane razlike u primeni načela zakonitosti iz Ustava SFRJ, Ustava Kosova, Konvencije i Međunarodnog pakta, što predstavlja povredu prava na jednakost pred zakonom i zabrane diskriminacije iz člana 24 Ustava, člana 14 Konvencije i člana 26 Međunarodnog pakta.³¹

2. Proizvoljno lišavanje slobode i prisilni nestanci

16. Drugi podnosilac zahteva izneo je argument da su optužbe koje mu se stavljaju na teret neustavne zbog toga što počivaju na zabranama predviđenim Zakonom, uključujući članove 13 i 14 Zakona, ili međunarodnim običajnim pravom, a da pritom nisu postojale odgovarajuće odredbe u Krivičnom zakonu SFRJ na snazi 1998. godine.³² Kada je reč konkretno o proizvoljnom lišavanju slobode, podnosilac drugog zahteva je istakao da se to delo ne navodi kao ratni zločin u oružanim sukobima koji nisu međunarodnog karaktera u članu 14(1)(c) Zakona, koji sadrži iscrpan spisak kažnjivih postupaka.³³ U svakom slučaju, proizvoljno lišavanje slobode tokom nemeđunarodnog oružanog sukoba i prisilni nestanci lica nisu predstavljali krivična dela u međunarodnom običajnom pravu 1998. godine.³⁴ Prema tome, optužbe koje mu

³⁰ Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 39, 43(a), gde se upućuje na predmet br. UŽ-11470/2017, Srbija, Ustavni sud, Odluka, objavljeno u Službenom glasniku Republike Srbije, br. 127/2020; v. KSC-BC-2020-06, F00342, Odgovor Veseljijeve odbrane na dupliku tužilaštva, javno, 4. juni 2021, stavovi 2-5.

³¹ Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 43, 47-48, 51-54.

³² Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 3, 9, 14, 37; v. preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 20-21, 37.

³³ Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 89, 91; v. preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 132, 135-137.

³⁴ Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 101-115; preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 38, 131, 144-147, 150, 158.

se za ta dela stavljaju na teret predstavljaju povredu člana 33(1) Ustava i člana 7 Konvencije.³⁵

3. Udruženi zločinački poduhvat

17. Podnosilac drugog zahteva izneo je argument da su optužbe koje mu se stavljaju na teret neustavne zbog toga što se zasnivaju na vidovima odgovornosti predviđenim Zakonom, uključujući član 16 Zakona, i međunarodnim običajnim pravom, a da pritom nisu postojali odgovarajući vidovi odgovornosti u Krivičnom zakonu SFRJ, na snazi 1998. godine.³⁶ Kada je reč konkretno o UZP-u, podnosilac drugog zahteva je dodao da Zakonom nije predviđen takav vid odgovornosti.³⁷ Prvi podnosilac zahteva takođe je istakao da UZP ne spada u „izvršilaštvo“ iz člana 16(1)(a) Zakona, jer bi to predstavljalo preširoko tumačenje krivično-pravnog normativnog akta koje bi išlo na njegovu štetu. U svakom slučaju, prošireni oblik UZP-a ni u kom smislu se može se podvesti pod „izvršilaštvo“.³⁸

18. Pored toga, prvi podnosilac zahteva izneo je da njegova odgovornost na osnovu UZP-a nije bila predvidiva niti je za taj vid odgovornosti mogao da zna 1998. godine, a da UZP u svom proširenom obliku u to vreme nije bio sastavni deo međunarodnog običajnog prava.³⁹ Isto tako, podnosilac drugog zahteva je naveo da sudija za prethodni postupak nije valjano ocenio status proširenog oblika UZP-a u međunarodnom običajnom pravu.⁴⁰ Sudija za prethodni postupak takođe nije uzeo u

³⁵ Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 7, 34; preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 3, 5, 40(b), 57-59, 134, 136-137.

³⁶ Žalba drugog podnosioca zahteva, stavovi 3, 9, 14, 37; preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 33, 91.

³⁷ Žalba drugog podnosioca zahteva, stav 72; preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 33, 91, 94-95.

³⁸ Žalba prvog podnosioca zahteva, stavovi 4(3), 69, 77; preliminarni podnesak prvog podnosioca zahteva, stavovi 1, 14, 17-23, 70.

³⁹ Žalba prvog podnosioca zahteva, stavovi 4(1),(2), 12, 54-61, 66-68; v. preliminarni podnesak prvog podnosioca zahteva, stavovi 1, 14, 24, 27-28, 39, 43, 49-50, 54, 70.

⁴⁰ Žalba drugog podnosioca zahteva, stav 85; preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 33, 105.

obzir dalji razvoj stanja u pogledu ovog vida odgovornosti i nije utvrdio koja je pravna norma povoljnija za optužene.⁴¹

C. ODBACIVANJE PRIGOVORA PODNOSILACA

19. Dana 23. decembra 2021, panel Apelacionog suda odbio je prigovore nenadležnosti podnosioca zahteva.⁴²

1. Međunarodno običajno pravo

20. U vezi s pitanjem da li je Ustavom zabranjena primena međunarodnog običajnog prava, panel Apelacionog suda je istakao da se u članu 19(2) Ustava pominju „obavezna načela međunarodnog prava”. Panel Apelacionog suda takođe je smatrao da se članom 19(1) Ustava poštuje načelo da je međunarodno običajno pravo obavezujuće za sve države. Prema tome, postojanje odgovarajućih odredbi u domaćem zakonodavstvu u vreme kada su izvršena krivična dela iz optužnice nije nužno. To je u saglasnosti sa članom 7 Konvencije. Iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLjP) proističe da se lice može proglasiti krivim za postupke koji su u relevantnom vremenskom periodu smatrani krivičnim delom prema međunarodnom pravu, a koji su tek naknadno postali sastavni deo domaćeg pisanog zakonodavstva.⁴³

⁴¹ Žalba drugog podnosioca zahteva, stav 87; preliminarni podnesak drugog podnosioca zahteva, stavovi 34, 115.

⁴² KSC-BC-2020-06, IA009, F00030, Odluka po žalbama na „Odluku po prigovorima nenadležnosti Specijalizovanih veća”, javno, 23. decembar 2021 (u daljem tekstu: odluka po žalbama).

⁴³ Odluka po žalbama, stavovi 23-24, gde se upućuje na ESLjP, *Penart v. Estonia* (dec.), br. 14685/04, 24. januar 2006, str. 10; *Šimšić v. Bosnia and Herzegovina* (dec.), br. 51552/10, 10. april 2012, par. 23-25; *Kononov v. Latvia* [GC], br. 36376/04, EKLjP 2010, stavovi 237-244. V. takođe Odluka po žalbama, stav 37. U svojoj odluci, sudija za prethodni postupak je zaključio da nema spornih pitanja koja bi proistekla iz člana 33 Ustava, člana 7 Konvencije, ili člana 15 Međunarodnog pakta. U stvari, shodno tim odredbama, zakonodavac može da usvoji zakon u kojem se krivičnim delima proglašavaju dela koja su u relevantnom vremenskom periodu kao takva već postojala u međunarodnom običajnom pravu, čak i ako u to vreme nisu bila kažnjiva prema domaćim zakonima. V. odluku sudije za prethodni postupak, stav 101.

21. Kada je reč o Ustavu SFRJ, panel Apelacionog suda je istakao da se u poglavlju „Osnovna načela“ naglašava zalaganje za poštovanje “opšte prihvaćenih normi međunarodnog prava“, što obuhvata i međunarodno običajno pravo, i za ispunjavanje međunarodnih obaveza prema međunarodnim organizacijama kojima SFRJ pripada.⁴⁴ Pored toga, barem neka od krivičnih dela iz optužnice odnose se na vremenski period kada je na snazi bio Ustav Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. (u daljem tekstu: Ustav SRJ). Prema Ustavu SRJ, međunarodno običajno pravo postalo je sastavni deo nacionalnog pravnog sistema.⁴⁵ U svakom slučaju, Ustavom Kosova stavljeni su van snage svi drugi ustavi koji su prethodno bili merodavni na teritoriji Kosova, kao što se to vidi iz člana 145(2) Ustava.⁴⁶

22. Imajući u vidu da je drugi podnosilac zahteva postavio pitanje *lex mitior* na osnovu člana 33 Ustava i člana 7 Konvencije (v. stav 14), panel Apelacionog suda je podsetio da je automatsko pravo na žalbu ograničeno na osporavanje nadležnosti Specijalizovanih veća. Panel Apelacionog suda je zauzeo stav da se navedeno pitanje ne tiče nadležnosti i, shodno tome, odbio je da po njemu reševa.⁴⁷

23. Što se tiče pozivanja podnosioca drugog zahteva na sudsku praksu pred srpskim sudovima (v. stav 15), panel Apelacionog suda je zaključio da se ta praksa odvijala unutar drugačijeg normativnog okvira od onog koji se primenjuje pred Specijalizovanim većima.⁴⁸ Uz to, dužnost da se obezbedi jednakost pred zakonom i sprovede zabrana diskriminacije odnosi se na postupanje prema licima unutar iste jurisdikcije. Optuženima pred Specijalizovanim većima, s jedne strane, i optuženima pred srpskim sudovima, s druge strane, sudilo se u različitim jurisdikcijama. Shodno tome, sudska praksa pred srpskim sudovima nije relevantna.⁴⁹

⁴⁴ Odluka po žalbama, stav 25.

⁴⁵ Odluka po žalbama, stav 25.

⁴⁶ Odluka po žalbama, stavovi 26-27.

⁴⁷ Odluka po žalbama, stavovi 52, 54, 57-59.

⁴⁸ Odluka po žalbama, stavovi 28, 44.

⁴⁹ Odluka po žalbama, stav 45.

2. Proizvoljno lišavanje slobode i prisilni nestanci

24. Kada je reč o članu 14(1)(c) Zakona, panel Apelacionog suda potvrdio je zaključak sudije za prethodni postupak prema kojem spisak kažnjivih postupaka u tom članu Zakona nije konačan, te se nadležnost Specijalizovanih veća ne ograničava samo na dela koja su u toj odredbi izričito nabrojana.⁵⁰ Panel Apelacionog suda takođe se saglasio sa zaključkom da je u međunarodnom običajnom pravu postojalo pravilo po kojem se proizvoljno lišavanje slobode kriminalizovalo kao ratni zločin u nemeđunarodnim sukobima,⁵¹ a isto važi i za prisilne nestanke kao zločin protiv čovečnosti.⁵² Međutim, ostavljeno je da se o konkretnim aspektima proizvoljnog lišavanja slobode raspravlja na suđenju.⁵³

3. Udruženi zločinački poduhvat

25. Panel Apelacionog suda je zaključio da se „izvršilaštvo“ iz člana 16(1) Zakona mora tumačiti u skladu sa međunarodnim običajnim pravom kakvo se primenjivalo u relevantnom vremenskom periodu.⁵⁴ Panel Apelacionog suda je zauzeo stav da se u članu 16(1) predviđa UZP kao vid krivične odgovornosti.⁵⁵ Pored toga, osnovni i prošireni oblik UZP-a postojali su u međunarodnom običajnom pravu u vreme kada su izvršena krivična dela iz optužnice,⁵⁶ te su optuženi u to vreme mogli da predvide i da znaju za te oblike odgovornosti.⁵⁷

26. Budući da je UZP bio jasno određen zakonom, kao što to nalažu član 33(1) Ustava i član 7(1) Konvencije, panel Apelacionog suda je odbacio argument prvog

⁵⁰ Odluka po žalbama, stav 87; v. odluka sudije za prethodni postupak, stavovi 144-146.

⁵¹ Odluka po žalbama, stav 111; v. odluka sudija za prethodni postupak, stav 166.

⁵² Odluka po žalbama, stav 126; v. odluka sudije za prethodni postupak, stavovi 172, 174.

⁵³ Odluka po žalbama, stav 100.

⁵⁴ Odluka po žalbama, stav 138; v. odluka sudije za prethodni postupak, stav 177.

⁵⁵ Odluka po žalbama, stavovi 135-143.

⁵⁶ Odluka po žalbama, stavovi 172, 186, 196; v. odluka sudije za prethodni postupak, stav 190. Kada je reč o postojanju osnovnog oblika UZP-a u običajnom pravu, to je u pitanje doveo samo g. Tači u svojoj žalbi, v. Odluka po žalbama, stav 162.

⁵⁷ Odluka po žalbama, stav 224.

podnosioca zahteva u vezi sa preširokim tumačenjem krivično-pravnog normativnog akta na štetu optuženog.⁵⁸

III. NAVODI O POVREDAMA PRAVA

27. Prvi podnosilac zahteva pred Veće iznosi prigovor da osnovni i prošireni oblik UZP-a nisu predviđeni članom 16(1)(a) Zakona i da u inkriminisanom periodu prošireni oblik UZP-a nije spadao u međunarodno običajno pravo, tako da njemu nije bio poznat i nije mogao da ga predvidi.⁵⁹ Prema tome, optuživši ga za UZP, tužilaštvo je prekršilo njegovo osnovno pravo zaštićeno članom 33(1) Ustava i članom 7(1) Konvencije.⁶⁰

28. Drugi podnosilac zahteva iznosi prigovor da je, na osnovu Zakona usvojenog 2015, optužen za krivična dela predviđena međunarodnim običajnim pravom i da takva neposredna primena međunarodnog običajnog prava predstavlja povredu njegovih prava zaštićenih: (i) članom 19 Ustava koji, kako tvrdi drugi podnosilac zahteva, načelno isključuje mogućnost da mu se sudi za krivična dela iz međunarodnog običajnog prava;⁶¹ (ii) članom 33(1) Ustava, članom 7 Konvencije i članom 15 Međunarodnog pakta, kojima se zabranjuje retroaktivna primena krivičnih zakona,⁶² i (iii) zajedno sa članom 7 Konvencije – članom 24 Ustava, članom 14 Konvencije i članom 26 Međunarodnog pakta.⁶³ Drugi podnosilac zahteva traži od Veća da odredbe Zakona kojima se predviđa neposredna primena međunarodnog običajnog prava proglasi neustavnim.⁶⁴

⁵⁸ Odluka po žalbama, stav 142.

⁵⁹ Zahtev prvog podnosioca, stavovi 2, 76.

⁶⁰ Zahtev prvog podnosioca, stavovi 1-2, 16, 76.

⁶¹ Zahtev drugog podnosioca, stavovi 7(a), 19, 22, 31(a), 91(a).

⁶² Zahtev drugog podnosioca, stavovi 7(b), 33, 48(a), 91(b).

⁶³ Zahtev drugog podnosioca, stavovi 7(c), 64(a), 91(c).

⁶⁴ Zahtev drugog podnosioca, stavovi 24, 31(b), 48(b), 64(b), 91(d).

29. Drugi podnosilac zahteva se takođe žali da krivično gonjenje na osnovu UZP-a i/ili proizvoljnog lišavanja slobode predstavlja povredu njegovih osnovnih prava zaštićenih članovima 33 i 55 Ustava, budući da Zakon ne predviđa UZP ili proizvoljno lišavanje slobode.⁶⁵

30. Dalje, drugi podnosilac zahteva se žali da krivično gonjenje na osnovu proširenog oblika UZP-a, proizvoljnog lišavanja slobode i/ili prisilnih nestanaka predstavlja kršenje načela *nullum crimen sine lege* prema članu 33 Ustava, članu 7 Konvencije i članu 15 Međunarodnog pakta, budući da ta dela nisu predstavljala krivična dela prema međunarodnom običajnom pravu 1998. godine.⁶⁶

IV. NADLEŽNOST

31. Veće podseća da su podnosioci uložili svoje zahteve za ispitivanje ustavnosti na osnovu člana 113(7) Ustava. Veće takođe primećuje da su podnosioci u svojim zahtevima izneli više prigovora na postupak koji se vodi protiv njih pred Specijalizovanim većima. Konkretno, oni tvrde da krivično gonjenje na osnovu određenih optužbi koje im se stavljaju na teret predstavlja povredu njihovih osnovnih prava zagarantovanih Ustavom. Zahtevi podnosioca za ocenu ustavnosti se, dakle, odnose na Specijalizovana veća i Specijalizovano tužilaštvo, u skladu sa uslovima iz člana 162(3) Ustava i članovima 3(1) i 49(2) Zakona. Iz toga proističe da je Veće nadležno da rešava po tim zahtevima.

⁶⁵ Zahtev drugog podnosioca, stavovi 7(d), 66, 70-72, 91(e).

⁶⁶ Zahtev drugog podnosioca, stavovi 7(e), 88, 91(f).

V. DOPUŠTENOST ZAHTEVA

A. SPORNA USTAVNA PRAVA

32. Veće najpre ističe da se podnosioci zahteva žale da krivično gonjenje na osnovu određenih optužbi koje im se stavljaju na teret predstavlja povredu njihovih osnovnih prava zagwarantovanih Ustavom. Konkretno, suština njihove pritužbe odnosi se na to da data krivična dela, odnosno vidovi individualne krivične odgovornosti za koje se terete: (i) počivaju na pravnim izvorima koji nisu merodavni, to jest na međunarodnom običajnom pravu; (ii) nisu predviđeni Zakonom, ili (iii) nisu predstavljali krivična dela prema međunarodnom običajnom pravu u inkriminisanoj periodu (vidi stavove 27-30).

33. S tim u vezi, podnosioci se pozivaju na član 33 Ustava, član 7 Konvencije i član 15 Međunarodnog pakta. Drugi podnosilac zahteva takođe se žali na kršenje člana 24 Ustava, člana 14 Konvencije i člana 26 Međunarodnog pakta, u kombinaciji sa članom 7 Konvencije, uz članove 19 i 55 Ustava (vidi stavove 27-30).

34. Veće primećuje da podnosioci zahteva u svojim prigovorima prevashodno pokreću sporna pitanja na osnovu člana 33 Ustava. Imajući u vidu da se podnosioci zahteva takođe pozivaju na član 7 Konvencije i član 15 Međunarodnog pakta, Veće podseća da se, shodno članu 22(2) i (3) Ustava, garancije navedene u tim pravnim izvorima primenjuju na ustavnim nivou.⁶⁷ Ustavni sud Kosova ponovio je svoj stav da prava i slobode zagarrantovane međunarodnim instrumentima navedenim u

⁶⁷ V. KSC-CC-2020-08, F00020/RED, Javna redigovana verzija odluke po zahtevu [REDIGOVANO] za ocenu ustavnosti odluke sudije pojedinca, javno, 20. april 2020. (u daljem tekstu: *Odluka u vezi sa odlukom sudije pojedinca*), stav 61; KSC-CC-2019-07, F00013, Odluka po zahtevu Dritona Lajčija Ustavnom sudu u vezi s postupkom vođenja informativnog razgovora od strane Specijalizovanog tužilaštva, javno, 13. januar 2020 (u daljem tekstu: *Odluka po zahtevu Dritona Lajčija*), stav 14. Kada je reč o unošenju Konvencije i pratećih Protokola u zakon Kosova na ustavnim nivou, v. Kosovo, Ustavni sud, *Ćemailj Kurtiši i Skupština opštine Prizren*, KO 01/09, Presuda, 27. januar 2010. (18. mart 2010), stav 40.

članu 22 Ustava „imaju status normi ustavnog ranga i da su sastavni deo Ustava, na isti način kao i sve ostale odredbe sadržane u Ustavu”.⁶⁸

35. S ozbirom na navedeno, i imajući u vidu pravo koje mu pripada da odlučuje o pravnoj kvalifikaciji činjenica u predmetu o kojem rešava,⁶⁹ Veće smatra da zahteve o oceni ustavnosti treba razmotriti na osnovu člana 33 Ustava, člana 7 Konvencije i člana 15 Međunarodnog pakta.

36. Međutim, pre nego što razmotri osnovanost zahteva za ocenu ustavnosti, Veće najpre mora utvrditi da li su zahtevi dopušteni.⁷⁰ Veće će stoga sada oceniti da li su u ovom postupku ispunjeni relevantni uslovi za dopuštenost zahteva, predviđeni Ustavom, Zakonom i Poslovnikom.

B. PITANJE DA LI SU PRITUŽBE PODNOSIOCA ZAHTEVA PREURANJENE

37. Veće podseća da su, shodno članu 113(7) Ustava i članu 49(3) Zakona, pojedinci ovlašćeni da Veću predaju podneske u vezi sa „navodnim povredama njihovih Ustavom zagarantovanih [...]prava i sloboda”. U pravilu 14(f) Poslovnika stoji da se zahtev za ocenu ustavnosti smatra nedopuštenim ukoliko ništa od onog što je navedeno u zahtevu *prima facie* ne ukazuje na povredu ustavnog prava.

⁶⁸ Kosovo, Ustavni sud, *Ocena ustavnosti presuda* [A.A.U.ZH. br. 20/2019 od 30. oktobra 2019 i A.A.U.ZH. br. 21/2019 od 5. novembra 2019] Vrhovnog suda Republike Kosovo, KI 207/19, Presuda, 10. decembar 2020 (5. januar 2021), stav 111.

⁶⁹ *Odluka po zahtevu Dritona Lajčija*, stav. 15. V. ESLjP, *Logachova and Others v. Ukraine*, br. 4510/05 i 3 druga, 10. decembar 2009, stav 10; *Margaretić v. Croatia*, br. 16115/13, 5. juni 2014, stav 75. V. Kosovo, Ustavni sud, *Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Republike Kosovo Rev. 308/2007 od 10. juna 2010*, KI 120/10, Presuda, 29. januar 2013 (8. mart 2013), stav 50.

⁷⁰ V. *Odluka o odluci sudije pojedinca*, stav 37. V. takođe Kosovo, Ustavni sud, *Ocena ustavnosti rešenja Apelacionog suda Ae. Br. 287/18 od 27. maja 2019. godine i rešenja Osnovnog suda u Prištini, Odeljenje za privredne sporove I. EK. br. 330/2019 od 1. avgusta 2019*, KI 195/19, Presuda, 5. maj 2021 (31. maj 2021), stav 68; *Zahtev za ocenu ustavnosti rešenja Pml br. 313/2018 Vrhovnog suda od 10. decembra 2018. godine*, KI 12/19, Rešenje o neprihvatljivosti, 10. april 2019 (3. maj 2019), stav 30; *Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Republike Kosova PLM. br. 41/2017 od 3. jula 2017*, KI 119/17, Rešenje o neprihvatljivosti, 3. april 2019 (3. maj 2019), stav 35.

38. Kao što je već rečeno, podnosioci zahteva tvrde da izvesne optužbe koje im se stavljaju na teret predstavljaju povredu člana 33 Ustava, člana 7 Konvencije i člana 15 Međunarodnog pakta. S druge strane, krivični postupak protiv podnosioca zahteva je u toku i odluka o spornim optužbama tek treba da se donese. Shodno tome, prvo pitanje koje se postavlja jeste da li su zahtevi podnosioca preuranjeni u ovoj fazi krivičnog postupka i, konkretnije, da li podnosioci imaju pravo da tvrde da su žrtve povreda o kojima iznose navode.

1. Pitanje da li podnosioci zahteva imaju pravo da tvrde da su žrtve

(a) Argumentacija strana u postupku

39. Podnosioci zahteva tvrde da su podizanjem optužnice postali žrtve povreda o kojima iznose navode. S tim u vezi, oni ističu da se u članu 33(1) Ustava pominju izrazi „proglasiti krivim ili kazniti“ /u engleskoj verziji: „charged of punished“/, te stoga primena te odredbe nije uslovljena izricanjem osuđujuće presude.⁷¹ Podnosioci zahteva takođe iznose argument prema kojem član 33(1) Ustava obezbeđuje viši stepen zaštite nego član 7 Konvencije i član 15 Međunarodnog pakta, pa je Veće dužno da se postara za njegovo sprovođenje.⁷² Pored toga, drugi podnosilac zahteva tvrdi da je, u predmetu *Varvara v. Italy*, ESLjP izneo široko tumačenje člana 7 Konvencije, rekavši da „[...] član 7 [...] treba tumačiti i primenjivati [...] tako da se obezbedi efikasna zaštita od proizvoljnog krivičnog gonjenja, izricanja osuđujućih presuda i kažnjavanja [...]“.⁷³ I prvi podnosilac zahteva se, isto tako, osvrće na predmete u kojima se ESLjP pozvao na to načelo, uključujući predmete *Vasiliauskas v. Lithuania* [GC] i *Kononov v. Latvia* [GC],⁷⁴ i iznosi argument da se član 7 odnosi i na fazu

⁷¹ Izjašnjenje prvog podnosioca zahteva, stav 14; izjašnjenje drugog podnosioca zahteva, stavovi 6, 8-9, 11, 13.

⁷² Izjašnjenje prvog podnosioca zahteva, stavovi 14-15; izjašnjenje drugog podnosioca zahteva, stav 14.

⁷³ Izjašnjenje drugog podnosioca zahteva, stavovi 16-17, gde se, između ostalog, upućuje na ESLjP, *Varvara v. Italy*, br. 17475/09, 29. oktobar 2013, stav 52.

⁷⁴ Izjašnjenje prvog podnosioca zahteva, stav 17, gde se, između ostalog, upućuje na gore citirane ESLjP, *Vasiliauskas v. Lithuania* [GC], br. 35343/05, ECHR 2015, stav 153, i *Kononov v. Latvia* [GC], stav 185.

krivičnog gonjenja.⁷⁵ Prvi podnosilac zahteva dalje ističe da se i Ustavni sud Kosova pozvao na pomenuto načelo u predmetu KI 11/21.⁷⁶

40. Tužilaštvo tvrdi da podnosioci zahteva nisu proglašeni krivim te da su otuda njihovi zahtevi za preispitivanje ustavnosti preuranjeni.⁷⁷ Konkretno, tužilaštvo iznosi argument da načelo *nullum crimen sine lege* u članu 33(1) Ustava i članu 7(1) Konvencije svako lice štiti od mogućnosti da se „smatra krivim“ za postupke koji nisu predstavljali krivično delo u vreme kada su izvršeni. Tužilaštvo ukazuje na to da se u članu 33(1) Ustava koriste drugačiji izrazi, konkretno da se niko ne može „proglasiti krivim ili kazniti“. S tim u vezi, tužilaštvo tvrdi da član 33(1) mora da se primenjuje u sprezi sa članom 7(1) Konvencije i, shodno članu 53 Ustava, u saglasnosti sa sudskom praksom ESLJP. Kao što je istakao ESLJP, između ostalog, u predmetu *Piskorski v. Poland*, ili Evropska komisija za ljudska prava (u daljem tekstu: Komisija) u predmetu *Lukanov v. Bulgaria*, u slučajevima kada se neko lice nije „smatralo krivim“ za krivično delo, dotično lice se ne može smatrati žrtvom povrede člana 7 Konvencije.⁷⁸ S obzirom na to da se drugi podnosilac zahteva oslonio i na član 15 Međunarodnog pakta, tužilaštvo je iznelo tvrdnju da su formulacije upotrebljene u članu 15(1) Međunarodnog pakta istovetne kao u članu 7(1) Konvencije.⁷⁹

(b) Ocena Veća

⁷⁵ Izjašnjenje prvog podnosioca zahteva, stav 18.

⁷⁶ Izjašnjenje prvog podnosioca zahteva, stav 18, gde se upućuje na Kosovo, Ustavni sud, *Zahtev za ocenu ustavnosti presude Vrhovnog suda PML. br. 325/2020 od 16. decembra 2020, KI 11/21, Rešenje o neprihvatljivosti*, 25. mart 2021. (31. maj 2021), stav 78 (uz dalja upućivanja na sudsku praksu ESLJP).

⁷⁷ Izjašnjenje tužilaštva o zahtevu prvog podnosioca, stavovi 2, 28. izjašnjenje tužilaštva o zahtevu drugog podnosioca, stavovi 2, 26.

⁷⁸ Izjašnjenje tužilaštva o zahtevu prvog podnosioca, stavovi 22-28, gde se, između ostalog, upućuje na ESLJP, *Piskorski v. Poland* (dec.), br. 80959/17, 22. oktobar 2019, stav 61 i Komisija, *Lukanov v. Bulgaria*, br. 21915/93, Commission decision, 12. januar 1995, Decisions and Reports 80-A, str. 108. Izjašnjenje tužilaštva o zahtevu drugog podnosioca, stavovi 2, 20-26, gde se, između ostalog, upućuje na iste dve odluke.

⁷⁹ Izjašnjenje tužilaštva o zahtevu prvog podnosioca, stav 20.

41. Veće najpre podseća na to da su podnosioci zahteva tvrdili da su iznošenjem „optužbi“ protiv njih prekršeni član 33 Ustava, član 7 Konvencije i član 15 Međunarodnog pakta. Zato se nameće pitanje da li u Ustavu postoji garancija da lice neće biti „optuženo“ /na engleskom: „charged“/ za izvršenje krivičnog dela zbog postupka koji, prema zakonima koji su u tom trenutku bili na snazi, nije predstavljao krivično delo.

42. S tim u vezi, Veće napominje da relevantni deo člana 33(1) Ustava na engleskom glasi: „[n]iko ne može biti *optužen* ili kažnjen“ /na engleskom: “one shall be *charged* or punished [...]”/ (kurziv dodat).⁸⁰ Preveden sa albanskog na engleski, član 33(1) glasi: “niko ne može biti *optužen* ili osuđen” /na engleskom: „[n]o one shall be *charged* or convicted [...]”/ (kurziv dodat).⁸¹ Preveden sa srpskog na engleski, taj isti član 33(1) glasi: “niko ne može biti *proglašen krivim* ili kažnjen”/na engleskom: „[n]o one shall be *found guilty* or punished [...]”/ (kurziv dodat).⁸²

43. Po ovome se vidi da je član 33(1) Ustava različito formulisan na albanskom i na srpskom. Sa stanovišta zahtevâ, važna razlika sastoji se u tome što se u tekstu na albanskom za reč „charged“ kaže „optuženi“, a u tekstu na srpskom „proglasiti krivim“. Podnosioci zahteva nisu „proglašeni krivim“ za navedena krivična dela. U tom smislu, pitanje da li oni u ovoj fazi postupka imaju ili nemaju pravo da tvrde da su žrtve kršenja člana 33(1) Ustava zavisi od toga da li se u članu 33(1) kaže da su „optuženi“ ili „proglašeni krivim“.

⁸⁰ Tekst na engleskom objavljen je u Službenom listu Kosova 9. aprila 2008: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>, pristup od 11. aprila 2022.

⁸¹ Na albanskom: „*Askush nuk mund të akuzohet ose të dënohet [...]*.” Tekst na albanskom objavljen je u Službenom listu Kosova 9. aprila 2008: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>, pristup od 11. aprila 2022.

⁸² Na srpskom: “*Niko se ne može proglasiti krivim ili kazniti [...]*” Tekst na srpskom objavljen je u Službenom listu Kosova 9. aprila 2008: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>, pristup od 11. aprila 2022.

44. Što se tiče razlike između teksta na albanskom i teksta na srpskom, Veće napominje da su, prema članu 5(1) Ustava, u Republici Kosovo i albanski i srpski službeni jezici. To znači da su obe verzije člana 33(1) Ustava merodavne.⁸³ Zato Veće mora da pribegne drugim metodima tumačenja kako bi odlučilo da li član 33(1) garantuje da niko neće biti „optužen“, odnosno da neće biti „proglašen krivim“, za postupanje koje u trenutku izvršenja zakonom nije bilo predviđeno kao krivično delo. Kad primenjuje druge metode tumačenja, Veće mora da vodi računa kako time ne bi proizvelo novu ustavnu normu, već objasnilo sadržaj postojeće.⁸⁴

45. Veće napominje da je Ustavni sud Kosova, ustavne odredbe o ustavnim pravima i slobodama tumačio: (i) u skladu s praksom ESLJP, kako je predviđeno članom 53 Ustava (v. npr. predmete br. KI 207/19, KI 195/19, KI 12/19 i KI 41/12),⁸⁵ i (ii) u skladu sa ili komplementarno odgovarajućim odredbama Konvencije (v. npr. predmete br. KI 12/19 i KO 01/09).⁸⁶ S tim u vezi, Veće ukazuje na to da je Ustavni sud Kosova prihvatio postulat da se ustavne norme moraju tumačiti u kontekstu ostalih ustavnih normi, a ne pojedinačno, kao i da se ustavne norme ne mogu tumačiti mehanički (v. predmet br. KO 72/20).⁸⁷

46. Kao što je već rečeno, član 7 Konvencije i član 15 Međunarodnog pakta imaju status normi ustavnog ranga i sastavni su deo Ustava (v. gore, stav 34). Prema tome, član 33(1) Ustava mora se tumačiti zajedno s tim odredbama. Veće napominje da se i u članu 7 Konvencije i u članu 15 Međunarodnog pakta kaže: „Niko se ne može

⁸³ V. takođe član 5(4) Zakona br. 02/L-37 o upotrebi jezika, 1. mart 2007, kojim je utvrđeno da će svi zakoni koje usvoji Skupština Kosova biti izdati i objavljeni na službenim jezicima, kao i da su verzije na službenim jezicima jednako merodavne. V. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2440>, pristup od 11. aprila 2022.

⁸⁴ V. Ustavni sud Kosova, *Ocena ustavnosti [pojedinih] članova Zakona br. 06/L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru civilne službe Kosova*, KO 171/18, presuda, 25. april 2019 (20. maj 2019), stav 94.

⁸⁵ Ustavni sud Kosova, KI 207/19, presuda, 10. decembar 2020. (5. januar 2021), stav 109; KI 195/19, op. cit., stav 94 *in fine*; KI 12/19, op. cit., stav 38; *Gëzim i Makfire Kastrati protiv Opštinskog suda Prištine I Sudskog Saveta Kosova*, KI 41/12, presuda, 25. januar 2013 (26. februar 2013), par. 58.

⁸⁶ Ustavni sud Kosova, KI 12/19, op. cit., par. 40; KO 01/09, op. cit., par. 40.

⁸⁷ Ustavni sud Kosova, *Ocena ustavnosti dekreta predsednika Republike Kosovo br. 24/2020 od 30. aprila 2020*, KO 72/20, presuda, 28. maj 2020. (1. jun 2020), stav 346.

smatrati krivim” [na engleskom: *held guilty*] (kurziv dodat). Za razliku od člana 33(1) Ustava u verziji na albanskom, u ovim se odredbama ne pominje reč „optužen“. Prema tome, tumačenje člana 33 Ustava u svetlu člana 7 Konvencije i člana 15 Međunarodnog pakta navodi na zaključak da formulacija u članu 33(1) Ustava znači „smatrati krivim“. I u članu 11(2) Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: Univerzalna deklaracija) koristi se formulacija „*smatrati krivim*“.⁸⁸

47. S tim u vezi, Veće napominje da je Ustavni sud Kosova, kako je to naveo i prvi podnosilac zahteva (v. gore, stav 39), u predmetu br. KI 11/21 zaista primenio član 33 Ustava, zajedno s članom 7 Konvencije. Upućujući na predmet *Korbely v. Hungary* [GC], Ustavni sud je takođe naveo i ustaljeni princip u praksi ESLjP da član 7 Konvencije „treba tumačiti i primenjivati [...] na takav način da pruža delotvorne zaštitne mere protiv proizvoljnog gonjenja, osude i kazne“.⁸⁹ Međutim, Veće napominje da je ESLjP u predmetu *Korbely v. Hungary* [GC] navode o kršenju člana 7 Konvencije razmatrao u kontekstu u kome je podnosiocu zahteva već bila izrečena osuđujuća presuda.⁹⁰ Pored toga, Ustavni sud Kosova je zatim zaključio i da je njegova funkcija, sa stanovišta člana 33 Ustava i člana 7 Konvencije, da razmotri da li je krivično delo za koje je podnosilac zahteva „osuđen“ predstavljalo krivično delo definisano na takav način da je, između ostalog, dovoljno dostupno i predvidljivo.⁹¹ I drugi primeri iz prakse Ustavnog suda Kosova navode na zaključak da je taj sud razmatrao osnovanost određenih aspekata člana 33 samo ako su podnosioci zahteva

⁸⁸ U predmetu br. KI 15/19 Ustavni sud Kosova je član 33 Ustava i član 7 Konvencije razmatrao i u vezi s članom 11 Univerzalne deklaracije; v. Ustavni sud Kosova, *Ocena ustavnosti presude Opštinskog suda u Prištini NJN br. 157/2017 od 13. aprila 2018*, KI 15/19, rešenje o neprihvatljivosti, 23. septembar 2020. (28. oktobar 2020), stavovi 70–71, 74, 79.

⁸⁹ Ustavni sud Kosova, KI 11/21, op. cit., stav 78, gde se upućuje na ESLjP, predmet *Korbely v. Hungary* [GC], br. 9174/02, ECHR 2008, stav 69.

⁹⁰ ESLjP, predmet *Korbely v. Hungary* [GC], op. cit., stavovi 54, 73–74, 76.

⁹¹ Ustavni sud Kosova, KI 11/21, op. cit., stav 83, v. i stavove 72–93. Sud je zaključio i da se, prema članu 33(1) Ustava, niko ne može „oglasiti krivim“ za delo koje u relevantnom trenutku zakonom nije bilo predviđeno kao kažnjivo; v. *ibid.*, stav 75.

već bili osuđeni u nekom ranijem postupku (v. predmete br. KI 01/19 i KI 37/18;⁹² v. i predmet br. KI 15/19 (o kazni)).⁹³

48. Osim toga, kao što proizlazi iz navedenog, praksa ESLJP bitno se odražava na tumačenje ustavnih odredbi o osnovnim pravima i slobodama (v. gore, stav 45). Zato će Veće sada razmatrati praksu ESLJP po članu 7 Konvencije. Veće napominje da je Komisija u predmetu *Lukanov v. Bulgaria* zaključila da niko ne može tvrditi da je žrtva kršenja člana 7 pre nego što se krivični postupak okonča i to lice bude oglašeno krivim.⁹⁴ Slično tome, u predmetu *Tess v. Latvia* ESLJP je zaključio da se član 7(1) Konvencije primenjuje na lica koja se smatraju krivim, a ne na optužena lica protiv kojih je postupak još u toku.⁹⁵ S tim u vezi, Veće napominje da podnosioci zahteva tvrde da je ESLJP potvrdio da je pozivanje na član 7 Konvencije moguće i u fazi krivičnog gonjenja, pre nego što se utvrdi krivica (v. gore, stav 39). Veće napominje da je ESLJP u svim predmetima na koje su se podnosioci zahteva pozivali da bi potkrepili tu tvrdnju razmatrao navode o kršenju člana 7 Konvencije u kontekstu u kome je podnosiocu zahteva već bila izrečena osuđujuća presuda.⁹⁶ Zato veće ne prihvata tvrdnju da je ESLJP u tim predmetima odstupio od goreopisanog pristupa članu 7

⁹² Ustavni sud Kosova, *Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda PML. br. 242/2017 od 30. aprila 2018*, KI 01/19, rešenje o neprihvatljivosti, 2. septembar 2020. (1. oktobar 2020), stavovi 82–86, 154–166; *Zahtev za ocenu ustavnosti presude PML. br. 225/2017 Vrhovnog suda od 18. decembra 2017*, KI 37/18, rešenje o neprihvatljivosti, 30. maj 2018. (11. jun 2018), stavovi 55–58. V. takođe Ustavni sud Kosova, *Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda PML. br. 247/2017 od 6. februara 2018*, KI 95/18, rešenje o neprihvatljivosti, 27. maj 2019. (19. avgust 2019), stavovi 11–15, 37–40.

⁹³ Ustavni sud Kosova, KI 15/19, op. cit., stavovi 70–79.

⁹⁴ Komisija, predmet *Lukanov v. Bulgaria*, op. cit., str. 108; v. takođe Komisija, predmet *Klamecki v. Poland*, br. 31583/96, Commission decision, 20. oktobar 1997, stav 4 (deo o merodavnom pravu); predmet *Tomasi v. France*, br. 13853/88, Commission decision, 10. mart 1989.

⁹⁵ ESLJP, predmet *Tess v. Latvia* (dec.), br. 34854/02, 12. decembar 2002; v. takođe predmet *Piskorski v. Poland* (dec.), op. cit., stav 61; predmet *Hanuliak and Others* (dec.), br. 63859/00, 18. septembar 2007, para. 3 (deo o merodavnom pravu).

⁹⁶ V. ESLJP, predmet *Vasiliauskas v. Lithuania* [GC], op. cit., stavovi 114, 121, 162; predmet *Del Río Prada v. Spain* [GC], br. 42750/09, ECHR 2013, stavovi 56, 80; predmet *S.W. v. the United Kingdom*, 22. novembar 1995, serija A, br. 335-B, stavovi 28, 32, 47; predmet *Seychell v. Malta*, br. 43328/14, 28. avgust 2018, stav 41; predmet *Camilleri v. Malta*, br. 42931/10, 22. januar 2013, stavovi 22, 40; predmet *Kononov v. Latvia* [GC], op. cit., stavovi 143, 187.

Konvencije, prema kojem se lice može pozvati na tu odredbu tek nakon što bude oglašeno krivim.

49. Iz toga proističe da član 33(1) Ustava treba tumačiti u skladu s praksom ESLjP, dakle da formulacija u njemu znači da se lice neće „smatrati krivim“. Što se tiče merodavnosti prakse ESLjP, Veće ukazuje na to da je Ustavni sud Kosova zaključio da je, shodno članu 53 Ustava, *dužan* da osnovna prava i slobode zagantovane Ustavom tumači u skladu s praksom ESLjP,⁹⁷ i štaviše, da je to njegova *ustavna dužnost*.⁹⁸ Osim toga, čak i da su Ustav i praksa ESLjP u sukobu, primat imaju standardi ljudskih prava izloženi u praksi ESLjP.⁹⁹

50. Ipak, Veće smatra da se, kao što su istakli i podnosioci zahteva, zaista nameće pitanje da li se pomenuti pristup jednako može primeniti i na situacije kao što je ova, u kojoj je formulacija u ustavnoj odredbi na jednom od službenih jezika *prima facie* šira od odgovarajuće odredbe Konvencije, onako kako ju je protumačio ESLjP.

51. S tim u vezi, Veće napominje da je Ustavni sud Kosova u predmetu br. KI 12/19 tumačio jednu drugu ustavnu odredbu, naime, član 31. Iz obrazloženja proizlazi da je Ustavni sud zaključio da se stav (2) člana 31 odnosi na pravo na pravično suđenje „za bilo koje krivično gonjenje“.¹⁰⁰ Simptomatično je to što je Ustavni sud prilikom tumačenja formulacije „za bilo koje krivično gonjenje“ uputio na odgovarajuću odredbu iz Konvencije, a to je član 6(1), kao i na praksu ESLjP, te zaključio da se, s

⁹⁷ Ustavni sud Kosova, KI 195/19, op. cit., stav 94 *in fine*; KI 12/19, op. cit., stav 38; KI 119/17, op. cit., stav 44.

⁹⁸ Ustavni sud Kosova, KI 41/12, op. cit., stav 58; *Zahtev za ocenu ustavnosti presude Vrhovnog suda Kosova, PML. br. 91/2013, od 21. juna 2013*, KI 116/13, rešenje o neprihvatljivosti, 22. oktobar 2013. (16. decembar 2013), stav 26.

⁹⁹ Ustavni sud Kosova, KI 207/19, op. cit., stav 109.

¹⁰⁰ Ustavni sud Kosova, KI 12/19, op. cit., stavovi 36, 40, 44.

obzirom na to, ta formulaciju mora uzeti u značenju „bilo koja krivična prijava *podneta protiv podnosioca zahteva* [pred Ustavnim sudom]” (kurziv dodat).¹⁰¹

52. Ne zalazeći u pitanje da li se formulacija u članu 31(2) Ustava zaista može smatrati širom od formulacije u članu 6(1) Konvencije,¹⁰² Veće načelno ukazuje na pristup Ustavnog suda Kosova. Ispostavlja se, naime, da je Ustavni sud prilikom razmatranja opštijih formulacija ustavnih odredbi utvrđivao njihov obim u svetlu odgovarajuće odredbe iz Konvencije i imajući na umu praksu ESLJP, shodno članu 53 Ustava.

53. S obzirom na ono što je dosad rečeno, i s obzirom na to da se u članu 33(1) Ustava na jednom od službenih jezika navodi garancija da se lice neće „proglasiti krivim”, Veće smatra neprihvatljivom tvrdnju da se član 33(1) Ustava može tumačiti kao garancija da lice neće biti „optuženo”.¹⁰³ Kao što je već rečeno, takva garancija ne postoji ni u članu 7 Konvencije, kako ga tumači ESLJP, ni u članu 15 Međunarodnog pakta. Iz toga proizlazi da su pritužbe podnosioca zahteva preuranjene. U ovoj fazi postupka podnosioci zahteva ne mogu tvrditi da su žrtve kršenja člana 33 Ustava, člana 7 Konvencije ili člana 15 Međunarodnog pakta.

54. Međutim, Veće napominje da se iznetim zaključkom o članu 33 Ustava ne implicira da neka ustavna odredba načelno ne može garantovati jaču zaštitu od Konvencije. Veće je svoj zaključak donelo u konkretnim okolnostima, naime, zbog toga što se u članu 33(1) Ustava u verziji na jednom od službenih jezika upućuje na

¹⁰¹ Ustavni sud Kosova, KI 12/19, op. cit., stavovi 36–40, 44–45, 49, gde se, između ostalog, upućuje i na ESLJP, predmet *Rékási v. Hungary* (dec.), br. 31506/96, 25. novembar 1996. Isti pristup Ustavni sud Kosova usvojio je i u predmetu *Ocena ustavnosti presude PA1. br. 1160/2017 Apelacionog suda od 18. decembra 2017*, KI 52/18, rešenje o neprihvatljivosti, 16. januar 2019. (21. februar 2019), stavovi 40–42, 47–49, 53.

¹⁰² Veće napominje da u tekstu člana 31(2) Ustava na engleskom stoji formulacija „bilo koje krivično gonjenje”, dok u verzijama tog člana na albanskom i srpskom stoji „bilo koje krivično gonjenje koje je pokrenuto protiv njega/nje”.

¹⁰³ Veće ukazuje i na to da ni u jednom komentaru na član 33(1) Ustava Kosova nema naznaka da se tom odredbom garantuje da lice neće biti „optuženo”; v. Hasani, E., Čukalović, I., *Komentar Ustava Republike Kosovo (prvo izdanje)*, GIZ 2013, str. 112–123 (naslov preveden sa albanskog preko engleskog).

garanciju da se lice neće „proglasiti krivim“, a u verziji na drugom službenom jeziku da neće biti „optuženo“, a Veće nije pronašlo argumente u prilog tvrdnji da se član 33 može tumačiti u tom potonjem smislu, s obzirom na praksu Ustavnog suda Kosova, ali i na primenu člana 53 Ustava.

2. Zaključak

55. Zato Veće zaključuje, ukazujući na svoje stavove o pitanju da li podnosioci zahteva mogu imati status žrtava, da su zahtevi za ocenu ustavnosti u ovoj fazi postupka preuranjeni, te da stoga ne ukazuju ni na mogućnost da je došlo do povrede prava podnosioca zahteva iz člana 33(1) Ustava, člana 7 Konvencije i člana 15 Međunarodnog pakta. Stoga zahtevi za ocenu ustavnosti moraju biti proglašeni nedopuštenim, shodno članu 113(7) Ustava, članu 49(3) Zakona i pravilu 14(f) Poslovnika.

56. No, iako smatra da zahtevi za ocenu ustavnosti moraju biti odbačeni iz navedenih razloga, Veće podseća da, prema članu 113(7) Ustava, članu 49(3) Zakona i pravilu 20(1)(a) Poslovnika, pojedinci mogu Veću podneti zahtev za ocenu ustavnosti nakon što su iscrpili sve raspoložive pravne lekove predviđene zakonom za navedenu povredu. S tim u vezi, Veće napominje da, prema članu 47 Zakona, panel Vrhovnog suda Specijalizovanih veća u određenim izričito pobrojanim prilikama razmatra žalbe na presudu panela Apelacionog suda, kao i da, prema članu 48(6) i (7) Zakona, u slučaju da je doneta konačna presuda panelu Vrhovnog suda Specijalizovanih veća može da se podnese zahtev za zaštitu zakonitosti, između ostalog i u slučaju povrede krivičnihopravnih odredbi.¹⁰⁴ Stoga se nameće zaključak da

¹⁰⁴ Veće ima u vidu argumente podnosioca zahteva o iscrpljivanju raspoloživih pravnih lekova, v. zahtev prvog podnosioca, stavovi 9, 11–13, 17; izjašnjenje prvog podnosioca zahteva, stavovi 2, 25–27, 30, 33–34, 36; zahtev drugog podnosioca, stavovi 8, 13, 17, 65, 74; izjašnjenje drugog podnosioca zahteva, stavovi 4, 18–19, 21–27. V. takođe izjašnjenje tužilaštva o zahtevu prvog podnosioca, stavovi 2, 12–19, gde se, između ostalog, upućuje na spis *Odluka po zahtevu Dritona Lajcija za ocenu ustavnosti*, stav 24, i Ustavni sud Kosova, *Malush Sopa, Sedat Kuqi, Fazli Morina, Rrahman Kabashi i Liman Gashi*, KI 08/11, rešenje o neprihvatljivosti, 23. novembar 2011. (24. april 2012), stavovi 46–48; izjašnjenje

je to jedna od mogućnosti koje se moraju uzeti u obzir kad se razmatra uslov iscrpljivanja pravnih lekova u slučajevima povrede člana 33(1) Ustava i člana 7 Konvencije.¹⁰⁵ Kako su zahtevi za ocenu ustavnosti, međutim, preuranjeni, Veće smatra da u ovom trenutku nema potrebe da donosi odluku o uslovu iscrpljivanja pravnih lekova.

57. Što se tiče pritužbi podnosioca zahteva na dužinu krivičnog postupka, Veće napominje da oni to pitanje nisu pokrenuli na osnovu člana 31(2) Ustava i člana 6(1) Konvencije. Slično tome, drugi podnosilac zahteva nije podneo pritužbu o dužini pritvora pre suđenja na osnovu člana 29(2) Ustava i člana 5(3) Konvencije.¹⁰⁶ Mada bi utvrđivanje statusa žrtve i iscrpljenja pravnih lekova u slučaju takvih pritužbi zahtevalo drugačiju analizu, to nema uticaja na ocenjivanje pritužbi pokrenutih u ovom predmetu.

58. Ipak, Veće napominje da se u zahtevu drugog podnosioca pokreće jedno pitanje koje je od suštinskog značaja za normativni okvir Specijalizovanih veća. Naime, drugi podnosilac zahteva je tvrdio da u načelu, neposrednom primenom odredbi međunarodnog običajnog prava na određena krivična dela i određene vidove individualne krivične odgovornosti, Specijalizovana veća krše Ustav. Budući da je to pitanje od suštinskog značaja za rad Specijalizovanih veća, Veće smatra da je primereno da ga razmotri. Međutim, budući da je krivični postupak protiv podnosioca zahteva u toku pa su stoga njihovi zahtevi za ocenu ustavnosti preuranjeni, Veće mora biti oprezno kako ne bi u ovoj fazi postupka zadrlo u domen

tužilaštva o zahtevu drugog podnosioca, stavovi 2, 8–17, gde se, između ostalog, upućuje na te iste dve odluke.

¹⁰⁵ V. Ustavni sud Kosova, KI 01/19, op. cit., stavovi 31–41, 82–85, 91–93; KI 95/18, op. cit., stavovi 3, 12–17, 22; *Ocena ustavnosti presude Vrhovnog suda Republike Kosovo*, Pml. br. 63/2018 od 4. juna 2018, KI 155/18, rešenje o neprihvatljivosti, 25. septembar 2019. (21. oktobar 2019), stavovi 4, 20–25, 29, 36–39, 45–52; v. takođe Ustavni sud Kosova, *Ocena ustavnosti presude Pml. br. 141/2018 Vrhovnog suda Republike Kosovo od 2. jula 2018. i rešenja P. br. 571/13 Osnovnog suda u Prištini od 2. februara 2018*, KI 158/18, rešenje o neprihvatljivosti, 12. april 2019. (23. april 2019), stavovi 40–41.

¹⁰⁶ V., *mutates mutandis*, ESLjP, predmet *Bouglame v. Belgium* (dec.), br. 16147/07, 2. mart 2010.

rada drugih panela Specijalizovanih veća i umešalo se u njihove odluke o pravnim i činjeničnim pitanjima relevantnim za njihove predmete.

C. DA LI SE MOŽE SMATRATI DA SU SPECIJALIZOVANA VEĆA NEPOSREDNOM PRIMENOM MEĐUNARODNOG OBIČAJNOG PRAVA PREKRŠILA USTAV ?

1. Granice ocene

59. Kao što je već rečeno, a imajući u vidu da je postupak protiv drugog podnosioca zahteva i dalje u toku, Veće najpre mora da podseti na to da su drugi paneli Specijalizovanih veća zaduženi da u skladu sa svojom nadležnošću ocenjuju činjenice i dokaze i da tumače i primenjuju pravne odredbe relevantne za predmet u kojem postupaju.¹⁰⁷ Kao što se vidi iz ranije prakse Veća, nakon što su nadležni paneli analizirali ta pitanja, Veće može da ocenjuje zaključke panelâ koji se tiču osnovnih prava i sloboda garantovanih Ustavom.¹⁰⁸ Pored toga, kao što je već napomenulo, Veće ističe da je pitanje da li Specijalizovana veća mogu neposredno da primene međunarodno običajno pravo na ratne zločine i zločine protiv čovečnosti, kao i na vidove odgovornosti za njih, pitanje od ogromnog i suštinskog značaja sa stanovišta normativnog okvira Specijalizovanih veća.

60. S obzirom na to, Veće zaključuje da se u ovoj fazi postupka može razmatrati samo opštije pitanje, naime, da li neposredna primena međunarodnog običajnog prava od strane Specijalizovanih veća na ratne zločine i zločine protiv čovečnosti,

¹⁰⁷ V. Ustavni sud Kosova, *Ocena ustavnosti šesnaest odluka Vrhovnog suda Kosova donetih u periodu od 26. marta do 12. aprila 2018*, KI 96/18 et al., rešenje o neprihvatljivosti, 30. januar 2019. (19. february 2019), stav 51; KI 37/18, op. cit., stav 39; *Ocena ustavnosti rešenja PA-II-KZ-II-7/15 Vrhovnog suda Kosova od 26. novembra 2015*, KI 15/16, rešenje o neprihvatljivosti, 16. mart 2016. (5. april 2016), stav 40; *Zahtev za ocenu ustavnosti rešenja Vrhovnog suda Kosova Pml-Kzz no. 170/2014 od 19. februara 2015*, KI 38/15, rešenje o neprihvatljivosti, 11. septembar 2015. (2. novembar 2015), stav 30.

¹⁰⁸ *Odluka o odluci sudije pojedinca*, stav 36. V. ESLjP, predmet *Sisojeva and Others v. Latvia (striking out)* [GC], br. 60654/00, ECHR 2007-I, stav 89. V. Ustavni sud Kosova, KI 37/18, op. cit., stavovi 41–43; *Zahtev za ocenu ustavnosti presude Vrhovnog suda u Prištini Pkl br. 45/12 od 18.06.2012*, KI 85/12 i KI 86/12, rešenje o neprihvatljivosti, 21. januar 2013 (22. januar 2013), stav 28.

uključujući i vidove odgovornosti za njih, ukazuje na moguće kršenje Ustava, prema pravilu 14(f) Poslovnika.

61. Ipak, Veće naglašava da njegova ocena ne prejudicira eventualne buduće odluke o pritužbama koje bi podnosioci zahteva mogli podneti Veću zbog kršenja člana 33 Ustava i član 7 Konvencije, konkretno prilikom utvrđivanja njihove odgovornosti, ukoliko bi ona bila utvrđena.

2. Argumentacija strana u postupku

62. Drugi podnosilac zahteva je tvrdio da je neposredna primena načela o krivičnim delima prema međunarodnom običajnom pravu suprotna članu 19 Ustava, pošto je njime utvrđeno samo neposredno pravno dejstvo određenih odredbi međunarodnih ugovora. Čak i da je formulacijom „[pravno obavezujuća] načela međunarodnog prava“ iz člana 19(2) obuhvaćeno i međunarodno običajno pravo, članom 19(1) zabranjena je njegova neposredna primena.¹⁰⁹ Drugi podnosilac zahteva je tvrdio i da se neposrednom primenom međunarodnog običajnog prava krši zabrana retroaktivne primene krivičnog zakona, utvrđena članom 33(1) Ustava, članom 7 Konvencije i članom 15 Međunarodnog pakta. Da bi ispoštovala te odredbe, Specijalizovana veća su morala da primene zakone koji su bili na snazi u trenutku kada su izvršena krivična dela iz optužnice: Krivični zakon SFRJ i Ustav SFRJ, koji je zabranjivao primenu međunarodnog običajnog prava. Dalje, drugi podnosilac zahteva je tvrdio da međunarodno običajno pravo nije merodavno, jer se reč „zakon“ iz člana 33(1) Ustava, na osnovu koga se pojedinci mogu krivično goniti, odnosi na zakone koje je usvojila Skupština Kosova, kako se vidi iz člana 55 Ustava.¹¹⁰

¹⁰⁹ Zahtev drugog podnosioca, stavovi 7(a), 15, 19, 22, 28, 31.

¹¹⁰ Zahtev drugog podnosioca, stavovi 7(b), 39-40, 44, 46, 48. V. izjašnjenje drugog podnosioca zahteva, stavovi 30-34, 38, 41.

63. Tužilaštvo je tvrdilo da u članu 19(1) Ustava nije izneta načelna zabrana neposredne primene međunarodnog prava. Osim toga, takvo bi tumačenje bilo suprotno članu 19(2), kojim se „[pravno obavezujućim] načel[im]a međunarodnog prava“, a u njih spada i međunarodno običajno pravo, daje premoć nad zakonima Kosova. Tužilaštvo je takođe tvrdilo da član 33(1) Ustava omogućava krivično gonjenje za krivična dela prema „međunarodnom pravu“, te da to, kako je ESLJP zaključio u vezi s članom 7 Konvencije, omogućava krivično gonjenje za postupke koji su u relevantnom trenutku bili inkriminirani prema međunarodnom običajnom pravu. Otuda se Zakon odnosi i na krivična dela prema međunarodnom običajnom pravu.¹¹¹

3. Ocena Veća

(a) Da li član 19 Ustava omogućava primenu međunarodnog običajnog prava?

64. Pre svega, Veće napominje da je panel Apelacionog suda zaključio da je „član 19(1) Ustava“ konforman principu da je međunarodno običajno pravo obavezujuće za države, budući da je ono kombinacija njihove ustaljene, rasprostranjene i dosledne prakse, s jedne, i *opinio juris*, dakle, uverenja da je takva praksa obavezujuća, s druge strane.¹¹² Dalje, panel Apelacionog suda je zaključio da nema nikakve protivrečnosti između „međunarodnog običajnog prava“ iz članova 3(2)(d) i 12 Zakona, s jedne, i “obaveznih načela međunarodnog prava” iz člana 19(2) Ustava“, s druge strane.¹¹³

65. Veće napominje da bi se iz obrazloženja panela Apelacionog suda moglo zaključiti da se član 19(1) Ustava odnosi na međunarodno običajno pravo. Međutim, član 19(1) odnosi se na ratifikovane „međunarodn[e] sporazum[e]“. Moguće je da je panel Apelacionog suda hteo da kaže da se članom 19 u celini, ili možda njegovim stavom 2 konkretno, prihvata obavezujuća priroda međunarodnog običajnog prava

¹¹¹ Izjašnjenje tužilaštva o zahtevu drugog podnosioca, stavovi 29–31, 37.

¹¹² Odluka po žalbama, stav 23.

¹¹³ Odluka po žalbama, stav 24.

za države. U svakom slučaju, Veće napominje da je pitanje da li je međunarodno običajno pravo obavezujuće za države sa stanovišta međunarodnog javnog prava potpuno odvojeno od pitanja neposredne primene međunarodnog običajnog prava u okviru domaćeg pravnog sistema neke države.

66. Pitanje koje ovde treba analizirati je da li član 19 Ustava omogućava neposrednu primeru međunarodnog običajnog prava u domaćem pravnom sistemu Kosova. Iz člana 3(4) Zakona proizlazi da odredbe kosovskih zakona koje su izričito preuzete Zakonom predstavljaju sastavni deo autonomnog normativnog okvira Specijalizovanih veća.¹¹⁴ Jedna od tih odredbi je i član 19 Ustava, budući da je članom 3(2)(a) i (d) Zakona utvrđeno da Specijalizovana veća sude i rade u skladu sa Ustavom i sa međunarodnim običajnim pravom, „koje, na osnovu člana 19(2) Ustava, ima primat nad domaćim zakonima “. Dakle, da bi utvrdilo da li Specijalizovana veća u principu mogu neposredno da primenjuju odredbe o krivičnim delima po međunarodnom običajnom pravu, Veće mora da utvrdi da li je Ustavom predviđena neposredna primena međunarodnog običajnog prava.

67. Da bi odgovorilo na pitanje da li član 19 Ustava omogućava neposrednu primenu međunarodnog običajnog prava, Veće podseća na svoj raniji zaključak da se odredbe Ustava moraju tumačiti zajedno sa drugim ustavnim odredbama, a ne pojedinačno (v. gore, stav 45). No, pre nego što to učini, Veće smatra da treba najpre da podseti kako glasi sam tekst člana 19 Ustava:

Član 19 [[Primenjivost] [m]eđunarodnog [p]rava]

1. Svaki međunarodni sporazum ratifikovan od strane Republike Kosovo, nakon što se objavi u Službenom listu Republike Kosovo, postaje deo unutrašnjeg pravnog sistema. Sporazum se sprovodi na direktan način, osim u onim slučajevima kada je to nemoguće i kada sprovođenje istog zahteva donošenje novog zakona.

¹¹⁴ Veća su ranije utvrdila da je rad Specijalizovanih veća i Specijalizovanog tužilaštva regulisan njihovim autonomnim pravnim normama; v. KSC-CC-2020-11, F00015, Odluka po zahtevu za ocenu ustavnosti predloženih amandmana na Ustav Kosova, javno, 26. novembar 2020, stavovi 56–58, 62–63.

2. Ratifikovani međunarodni sporazumi i obavezna načela međunarodnog prava imaju premoć nad zakonima Republike Kosovo.

68. Naslov člana 19 glasi „[[Primenjivost] međunarodnog prava“. Kao što sam naslov sugeriše, član 19 se ne ograničava na pitanje primenjivosti ratifikovanih međunarodnih sporazuma, već se odnosi i na druge izvore međunarodnog prava. Tako se stavom 2 upućuje na pravno obavezujuće norme međunarodnog prava.¹¹⁵ Pošto je taj stav dodat stav uz ratifikovane međunarodne sporazume proizlazi da su pravno obavezujuće norme međunarodnog prava norme izvedene iz drugih izvora međunarodnog prava, a ne iz međunarodnih ugovora. Za potrebe ove analize, jedan od tih izvora nesumnjivo je međunarodno običajno pravo.¹¹⁶ Iz toga proizlazi da pravno obavezujuće norme međunarodnog prava, na koje se poziva u članu 19(2), obuhvataju i norme međunarodnog običajnog prava.

69. Što se tiče pitanja kako se međunarodno običajno pravo primenjuje u domaćem pravnom sistemu Kosova, Veće napominje da član 19 Ustava ne predviđa izričito neposrednu primenu pravno obavezujućih normi međunarodnog prava za razliku od izričitog pominjanja određenih normi ratifikovanih međunarodnih sporazuma. Međutim, u stavu 2 člana 19 kaže se da pravno obavezujuće norme međunarodnog prava, poput ratifikovanih međunarodnih sporazuma, „imaju premoć nad zakonima Republike Kosovo“. S tim u vezi, Veće napominje da se zakoni Kosova primenjuju neposredno. Prema tome, da bi prilikom primene domaćih zakona odgovarajuća pravno obavezujuća norma međunarodnog prava dobila premoć, kako je to utvrđeno članom 19(2), mora postojati mogućnost da se ona primeni neposredno.

70. S druge strane, Veće za potrebe ove analize ne mora da razmatra pitanje da li se, prema članu 19 Ustava, neka norma međunarodnog običajnog prava primenjuje

¹¹⁵ Veće napominje da se u verziji člana 19(2) Ustava na srpskom koristi formulacija „[...] obavezna načela međunarodnog prava [...]“. Tekst Ustava na srpskom objavljen je u Službenom listu Kosova 9. aprila 2008, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>, pristup od 11. aprila 2022.

¹¹⁶ V. član 38 Statuta Međunarodnog suda pravde, u kom su nabrojani formalno priznati izvori međunarodnog prava.

neposredno u okviru domaćeg pravnog sistema Kosova.¹¹⁷ Pitanje o kome Veće odlučuje znatno je uže i tiče se normi međunarodnog običajnog prava relevantnih za sporna krivična dela, naročito za ratne zločine i zločine protiv čovečnosti, uključujući i s njima povezane vidove odgovornosti. Da bi proverilo da li Specijalizovana veća mogu neposredno da primenjuju takve norme međunarodnog običajnog prava kad utvrđuju krivičnu odgovornost, Veće najpre mora da oceni na kojim standardima počiva njihova neposredna primena u datoj oblasti.

71. S tim u vezi, Veće napominje da je Ustavni sud Kosova u predmetima br. KO 45/18 i KO 95/13 potvrdio da, prema članu 19 Ustava, samoizvršive odredbe ratifikovanih međunarodnih sporazuma imaju primat u odnosu na zakone Kosova, ali ne i u odnosu na Ustav. U pogledu neposredne primene takvih odredbi iz ratifikovanih međunarodnih sporazuma. Ustavni sud je zaključio da njihova primena *podleže Ustavu*.¹¹⁸ Pošto se u članu 19(2) kaže da i ratifikovani međunarodni sporazumi i pravno obavezujuće norme međunarodnog prava imaju primat nad zakonima Kosova, ista argumentacija Ustavnog suda treba da važi i za primenu međunarodnog običajnog prava, dakle, da primena međunarodnog običajnog prava podleže Ustavu.

72. Da bi utvrdilo koji ustavni principi su relevantni za ovu odluku, Veće podseća da je pitanje o kome rešava da li u načelu Specijalizovana veća mogu da primenjuju norme međunarodnog običajnog prava o ratnim zločinima i zločinima protiv

¹¹⁷ Veće ovde ukazuje na praksu kosovskih sudova iz druge oblasti, a ne iz one u koju spada pitanje koje Veće ovde razmatra. Konkretno, u jednom predmetu po zahtevu za izručenje razmatralo se pitanje da li je Kosovo pristupilo međunarodnom ugovoru koji je naveden kao osnov za izručenje. U ovom kontekstu pak Vrhovni sud Kosova zaključio je da su neke norme u oblasti pristupanja država međunarodnim ugovorima u skladu s međunarodnim običajnim pravom, pa se stoga i pozvao na njih. Vrhovni sud Kosova je u istom predmetu rekao i da je „primat međunarodnog prava i međunarodnih sporazuma na Kosovu utvrđen u članu 19, stav 2, Ustava”. V. Vrhovni sud Kosova, predmet Pn-Kr-386/2010, Ruling, 7. septembar 2010, str. 4, 6.

¹¹⁸ Ustavni sud Kosova, *Ocena ustavnosti Zakona br. 06/L-060 o ratifikaciji Sporazuma o državnoj granici između Republike Kosovo i Crne Gore*, KO 45/18, presuda, 18. april 2018. (30. april 2018), stav 65; *Ocena ustavnosti Zakona, br. 04/L-199, o ratifikaciji prvog međunarodnog sporazuma o principima koji regulišu normalizaciju odnosa između Republike Kosovo i Republike Srbije i Plan implementacije ovog ugovora*, KO 95/13, presuda, 2. septembar 2013 (9. Septembar 2013), stav 52.

čovečnosti, uključujući i odgovarajuće vidove odgovornosti, kako bi utvrdilo eventualnu krivicu drugog podnosioca zahteva. Iz toga sledi da primena takvih normi međunarodnog običajnog prava podleže članu 33 Ustava, koji garantuje pravni osnov po kome sud može da oglasi neko lice krivim za izvršenje nekog krivičnog dela. Veće će sada preći na te principe.

(b) Da li je direktna primena međunarodnog običajnog prava u skladu s članom 33 Ustava?

73. Veće najpre podseća na svoj raniji zaključak da reč „optužen” u članu 33(1) Ustava u verziji na albanskom treba tumačiti kao „smatra[n] krivim” (v. gore, stav 53). Imajući to u vidu, Veće upućuje na tekst tog člana koji glasi: [u verziji na srpskom]:

Član 33 [Načelo Legaliteta i Proporcionalnosti u Krivičnim Postupcima]

1. Niko se ne može proglasiti krivim ili kazniti za krivično delo koje, u momentu izvršenja, nije bilo određeno zakonom kao krivično delo, osim za dela, koja su u periodu u kojem su počinjena, na osnovu međunarodnog prava, smatrana genocidom, ratnim zločinima ili zločinima protiv čovečnosti.
2. Kazna koja je izrečena za neko krivično delo ne može biti strožija nego što je bila određena zakonom u vreme kada je delo počinjeno.
3. Visina kazne ne sme biti u disproporciji sa krivičnim delom.
4. Kazne se određuju na osnovu zakona koji je bio na snazi u vreme kada je delo počinjeno, izuze[v] onih slučajeva kada je kasnije primenjivi zakon povoljniji po izvršioca krivičnog dela.

74. Veće smatra da član 33(1) Ustava izričito otvara mogućnost da lice bude oglašeno krivim za radnju koja je, u trenutku kada je izvršena, „na osnovu međunarodnog prava” predstavljala ratni zločin ili zločin protiv čovečnosti. Isto to proističe i iz člana 7 Konvencije i člana 15 Međunarodnog pakta, u kojima se pominju dela izvršena činjenjem ili nečinjenjem koja su u trenutku kada su učinjena predstavljala krivično delo „prema međunarodnom pravu”. S tim u vezi, Veće napominje da se u članu 33(2), (3) i (4) Ustava predviđaju garancije u pogledu kazni. Prema tome, relevantna odredba

za konkretno pitanje o krivičnim delima prema međunarodnom običajnom pravu o kojem Veće odlučuje je član 33(1) Ustava.

75. Da bi proverilo da li Specijalizovana veća mogu da primene neku normu međunarodnog običajnog prava kao deo „međunarodnog prava“ u smislu člana 33(1) Ustava, Veće upućuje na praksu ESLJP (za relevantnost prakse ESLJP u tumačenju ustavnih odredbi v. gore, stavovi 45 i 49). Veće napominje da je ESLJP u predmetu *Kononov v. Latvia* [GC], kao i u nešto skorijem predmetu *Milanković v. Croatia*, zaključio da pojam „međunarodno pravo“ iz člana 7(1) Konvencije obuhvata i međunarodno običajno pravo.¹¹⁹ Pored toga, kao što je ESLJP zaključio u predmetu *Kononov v. Latvia* [GC], odredbe međunarodnog prava i pravila ratovanja mogli bi „sami po sebi biti dovoljan osnov za utvrđivanje individualne krivične odgovornosti“.¹²⁰

76. S druge strane, iz prakse ESLJP proizlazi da je norma međunarodnog običajnog prava u krivičnom postupku u skladu s članom 33(1) Ustava i članom 7 Konvencije samo ako je u njoj dovoljno jasno formulisan osnov po kome bi se neko lice moglo smatrati krivim. Naime, te odredbe postavljaju uslov da su postupci za koje se lice smatra krivim u trenutku izvršenja morali predstavljati krivično delo dovoljno poznato i predvidljivo u međunarodnom običajnom pravu. Takav zaključak proističe iz uslova da krivično delo mora biti jasno definisano međunarodnim običajnim pravom i da mora zadovoljiti kvalitativni uslov da je poznato i predvidljivo.¹²¹

77. Što se tiče kriterijuma predvidljivosti, treba reći da ESLJP smatra da on obuhvata i element pravnog tumačenja, pošto će uvek biti spornih mesta koja treba razjasniti. Članom 7 Konvencije ne zabranjuje se postepeno razjašnjavanje pravilâ krivične

¹¹⁹ ESLJP, predmet *Kononov v. Latvia* [GC], op. cit., stavovi 186, 213, 227, 237, 244; predmet *Milanković v. Croatia*, br. 33351/20, 20. januar 2022, stavovi 52–66.

¹²⁰ ESLJP, predmet *Kononov v. Latvia* [GC], op. cit., stav 237.

¹²¹ ESLJP, predmet *Vasiliauskas v. Lithuania* [GC], op. cit., stavovi 154, 162, gde se, između ostalog, kaže da „krivično delo mora biti jasno definisano zakonom, bilo nacionalnim, bilo međunarodnim“; v. takođe predmet *Kononov v. Latvia* [GC], op. cit., stavovi 185, 187; predmet *Korbely v. Hungary* [GC], op. cit., stavovi 70, 73.

odgovornosti tumačenjem sudova od predmeta do predmeta, pod uslovom da te postepene promene odgovaraju suštini krivičnog dela i da su se realno mogle predvideti.¹²²

78. Iz toga proizlazi da neposrednom primenom odredbi međunarodnog običajnog prava o ratnim zločinima i zločinima protiv čovečnosti, uključujući i odgovarajuće vidove odgovornosti, prilikom utvrđivanja krivice nekog lica, Specijalizovana veća postupaju u skladu sa Ustavom pod uslovom da je primena tih odredbi u skladu s članom 33(1) Ustava i članom 7 Konvencije, onako kako ga tumači ESLJP u svojoj sudskoj praksi.

79. S tim u vezi, Veće napominje da u ovoj odluci ne namerava da detaljno izloži sve relevantne uslove iz člana 33(1) Ustava i člana 7 Konvencije, kao ni uslove za primenu povoljnijih odredbi međunarodnog običajnog prava koje su eventualno formulisane nakon što je krivično delo izvršeno. Kako je već naglašeno, Veće se u ovoj odluci bavi opštijim pitanjem: da li je načelno u skladu sa Ustavom da Specijalizovana veća neposredno primenjuju odredbe međunarodnog običajnog prava o ratnim zločinima i zločinima protiv čovečnosti kako bi utvrdila krivicu nekog lica.

80. Veće napominje da su se podnosioci zahteva žalili i na to što u inkriminisanom periodu neka krivična dela i s njima povezani vidovi odgovornosti nisu bili krivična dela prema međunarodnom običajnom pravu ili da oni nisu mogli da znaju ili predvide da bi to mogla biti krivična dela (v. gore, stavovi 27, 30 i 32). U vezi s tim, Veće napominje da se o pitanju da li su konkretni postupci iz optužnice u periodu na koji se ona odnosi bili krivična dela prema međunarodnom običajnom pravu, kao i o drugim pitanjima koja su pokrenuli podnosioci zahteva, može raspravljati tek tokom suđenja. Isto važi i za pitanje da li su određena konkretna krivična dela navedena u

¹²² ESLJP, predmet *Kononov v. Latvia* [GC], op. cit., stav 185; za načelnu raspravu o problemu poznavanja definicije ratnih zločina i njene predvidljivosti sa stanovišta međunarodnog prava i običaja ratovanja, koja nije objavljena ni u jednoj službenoj publikaciji, v. stavove 234–244; predmet *Korbely v. Hungary* [GC], op. cit., stav 71; predmet *Vasiliauskas v. Lithuania* [GC], op. cit., stavovi 155–157.

Zakonu. Kad je reč o tome, Veće podseća da o pravnim i činjeničnim pitanjima nekog predmeta pre svega rešava onaj panel Specijalizovanog suda koji je za njega i nadležan.

4. Zaključak

81. S obzirom na sve što je dosad navedeno, Veće konstatuje da u zahtevu drugog podnosioca ništa ne ukazuje na moguću povredu članova 19 i 33(1) Ustava, člana 7 Konvencije i člana 15 Međunarodnog pakta u vezi s pitanjem da to što Specijalizovana veća neposredno primenjuju odredbe međunarodnog običajnog prava o ratnim zločinima i zločinima protiv čovečnosti, uključujući i odredbe o vidovima individualne krivične odgovornosti, u načelu nije nespojivo sa Ustavom. Dakako, takva primena odredbi međunarodnog običajnog prava mora biti u skladu sa uslovima navedenim u članu 33(1) Ustava i članu 7 Konvencije. Iz toga proizlazi da se zahtev drugog podnosioca u tom delu i u ovoj fazi postupka mora proglasiti nedopuštenim, prema članu 14(f) Poslovnika.

VI. PRIDRUŽENI ZAHTEVI

82. Veće podseća da je g. Tači 10. marta 2022. podneo dva pridružena zahteva: jednim se pridružio zahtevu prvog podnosioca a drugim zahtevu drugog podnosioca. Veće napominje da g. Tači pridružene zahteve nije podneo u svom predmetu, KSC-CC-2022-15, kao dopunu svog zahteva za ocenu ustavnosti, već da ih je podneo u predmetima podnosilaca zahteva. U pridruženim zahtevima g. Tači kaže da se „slaže sa argumentima iznesenim u [ta dva zahteva za ocenu ustavnosti]”, te da se „pridružuje [datim zahtevima] i podržava mere koje se u njima traže ” (v. gore, stav 3). S tim u vezi, Veće najpre napominje da ni u Zakonu ni u Poslovniku nije predviđena mogućnost „pridruživanja” zahtevu za ocenu ustavnosti koji je podnelo drugo lice. S obzirom da se u pravilu 15(6) Poslovnika kaže da Veće može da naloži

„spajanje [...] podnetih zahteva”, Veće ima mogućnost da razmatra više zahteva za ocenu ustavnosti zajedno.

83. Veće pretpostavlja da je g. Tači podnošenjem pridruženih zahtevâ možda u svoje ime hteo da pokrene pitanje kršenja Ustava, koje su pokrenuli i podnosioci zahteva. Na ovom mestu treba podsetiti da prema članu 113(7) Ustava, članu 49(3) Zakona i pravilu 20(1) Poslovnika, pojedinci imaju pravo da Veću upućuju prigovore zbog povrede Ustavom zajamčenih „ličn[ih] prava i slobod[a]”. Članom 58(1)(d) i (e) Uputstva Sekretarijata o spisima i podnescima pred Specijalizovanim većima Kosova, KSC-BD-15, predviđeno je da zahtev za ocenu ustavnosti treba da sadrži (i) prikaz navedenih povreda individualnih prava i sloboda zagarantovanih Ustavom i (ii) izjavu kojom se potvrđuje da su ispoštovani uslovi koji se tiču prethodno iscrpljenih pravnih lekova i rok za podnošenje zahteva.

84. Međutim, u ovom slučaju g. Tači nije precizirao koja su njegova Ustavom zagarantovana osnovna prava i slobode prekršeni, niti je naveo druge elemente koje nalaže pomenuto Uputstvo Sekretarijata. Ukoliko je g. Tači želeo da ponovi iste pritužbe i argumente koje su izneli podnosioci zahteva, nametnula bi se ista pitanja dopuštenosti o kojima je bilo govora u ovoj odluci. U svakom slučaju, pritužbe i argumenti bi stoga bili nedopušteni iz istih razloga koji su već izneti u ovoj odluci. Iz toga proizlazi da se pridruženi zahtevi moraju odbaciti.

VII. ZAHTEV U VEZI SA MESTOM VOĐENJA POSTUPKA I ZAHTEV ZA ODRŽAVANJE USMENE RASPRAVE

85. Drugi podnosilac zahteva zatražio je od Veća (i) da ne promeni mesto vođenja postupka i ne prebaci ga na teritoriju države domaćina i (ii) da zakaže usmenu raspravu.¹²³

86. Što se tiče prebacivanja mesta vođenja postupka, Veće napominje da, prema članu 3(8)(c) Zakona, predsedavajući sudija Veća, u interesu pravilnog vršenja pravosuđa ili u interesu bezbednosti, ima pravo da zatraži prebacivanje mesta vođenja postupka na teritoriju države domaćina. Prema članu 3(8)(d) Zakona, u slučaju da se zatraži prebacivanje mesta vođenja postupka na teritoriju države domaćina, predsednik Specijalizovanih veća donosi upravnu odluku o prebacivanju postupka, ili nekog njegovog dela, na teritoriju države domaćina.

87. Dana 18. januara 2019. predsedavajući sudija Veća je, u skladu s članom 3(8)(c) Zakona, podneo zahtev za prebacivanje mesta vođenja postupka na teritoriju države domaćina za sve postupke koji proisteknu iz zahtevâ za ocenu ustavnosti podnetih Veću na osnovu člana 49 Zakona, osim ukoliko ne bude odlučeno drugačije. Predsedavajući sudija je smatrala da je to neophodno u interesu pravilnog vršenja pravosuđa.¹²⁴ Dana 22. januara 2019. predsednik je odredila da se svi budući postupci pred Većem vode u državi domaćinu, osim ukoliko ne bude odlučeno drugačije.¹²⁵ Veće konstatuje da, u interesu pravilnog vršenja pravosuđa, ranija odluka da se mesto suđenja prebaci na teritoriju države domaćina ostaje na snazi i u slučaju ovih zahteva za ocenu ustavnosti.

¹²³ Zahtev drugog podnosioca, stavovi 89–90.

¹²⁴ KSC-CC-2019-06, F00001, Zahtev za promenu mesta vođenja postupka po zahtevima za ocenu ustavnosti podnetim u skladu s članom 49 Zakona, javno, 18. januar 2019.

¹²⁵ KSC-CC-2019-06, F00002, Odluka o mestu vođenja postupka pred Specijalizovanim većem Ustavnog suda, javno, 22. januar 2019.

88. Što se tiče zahteva drugog podnosioca da se zakaže usmena rasprava, Veće podseća da je pravilom 15(4) Poslovnika predviđeno da po isteku roka za podnošenje pismenih podnesaka Veće donosi odluku na osnovu tih podnesaka, osim u slučajevima kada je u interesu pravilnog vršenja pravosuđa neophodno održati raspravu. Veće smatra da o ovim zahtevima može da odluči i na osnovu pismenih podnesaka, te da nema potrebe da saziva usmenu raspravu.

89. S obzirom na sve što je dosad rečeno, zahtevi drugog podnosioca vezani za promenu mesta vođenja postupka i zakazivanje usmene rasprave moraju da se odbace.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA,

Specijalizovano veće Ustavnog suda jednoglasno je

1. *odlučilo da* zahtev g. Jakupa Krasnićija za ocenu ustavnosti i zahtev g. Kadrija Veseljija za ocenu ustavnosti *razmatra zajedno,*
2. *odlučilo da su* zahtevi g. Jakupa Krasnićija i g. Kadrija Veseljija za ocenu ustavnosti nedopušteni,
3. *odbacilo* pridružene zahteve koje je g. Hašim Tači predao uz zahteve g. Jakupa Krasnićija i g. Kadrija Veseljija i
4. *odbacilo* zahtev g. Kadrija Veseljija da se mesto vođenja postupka ne prebaci na teritoriju države domaćina i njegov zahtev da se zakaže usmena rasprava.

/potpis na originalu/
Vidar Stensland,
predsedavajući sudija

Sastavljeno na engleskom jeziku u ponedeljak, 13. juna 2022.
U Hagu, Holandija